

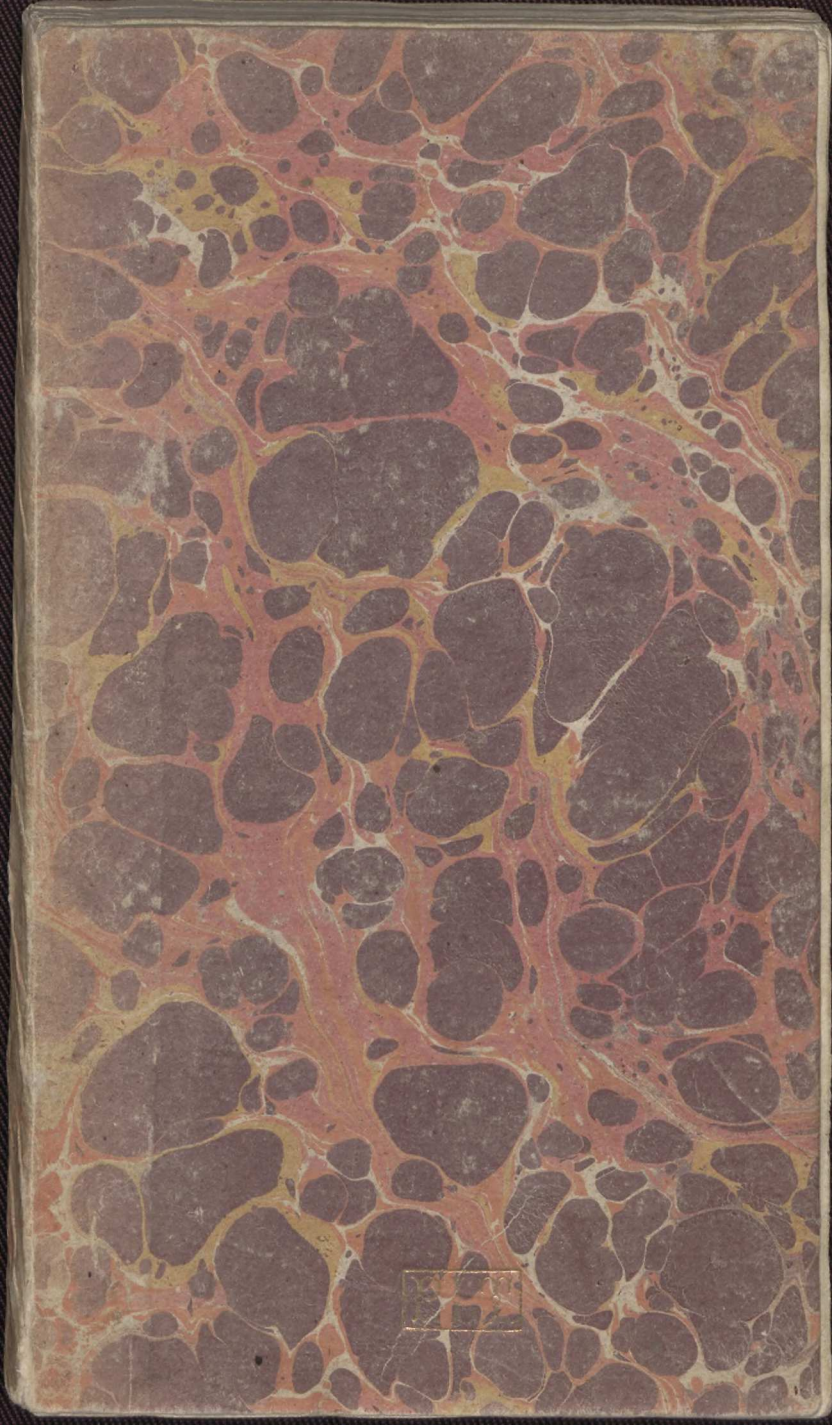
Denne fil er downloadet fra
Danmarks Tekniske Kulturarv
www.tekniskkulturarv.dk

Danmarks Tekniske Kulturarv drives af DTU Bibliotek og indeholder scannede bøger og fotografier fra bibliotekets historiske samling.

Rettigheder

Du kan læse mere om, hvordan du må bruge filen, på
www.tekniskkulturarv.dk/about

Er du i tvivl om brug af værker, bøger, fotografier og tekster fra siden, er du velkommen til at sende en mail til *tekniskkulturarv@dtu.dk*

TEKNISK BIBLIOTEK

Danmarks tekniske Højskole

550 gl.

Historisk Efterretning

om

DEN
POLYTEKNISKE
LÆREANSTALT

Sandflugten

i Nørre-Jylland

meddeelt

af

Lauritz Esmarch,

Justitsraad og Chef for Jyllands og Lollands Land-
væsens-Contoir under Rentekammeret.

Kjøbenhavn.

Trykt i det Schultziske Officin.

1817.

*Karsten Lauritzen
Ligeværd.*

Copyright 1911

100

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Copyright 1911

Deres Kongelige Majestæet

Kong Frederik den Sjette.

Allernaadigste Konge!

Store Strækninger af Syllands forhen værende Sandørkener sees nu forvandlede til Græsgange, hvor mange Creature finde Føde; andre ere endog bundne tilbage til Agerbrug, og aarlig arbeides med Iver paa at tilbagevinde flere.

Alt uimodsigelige Virkninger af Regeringens vise, kraftige og heldige Foranstaltninger, hvorved der nu, formedst de i de senere Aar skeete Foranstaltninger, tillige er aabnet Udsigter til, at adskillige af disse Strækninger, efter faa Aars Forløb, ville sees prydede med gavnrige Plantninger.

Naar da Efterkommerne spørge: hvo-
der skjenkede dem saadant Gode? ville
Aarbøgerne svare: Kong Frederik den
Sjette. Derfor, allernaadigste Konge!
har jeg vovet at hellige Dem denne hi-
storiske Efterretning om Sandflugten i
Nordre-Thylland.

Allerunderdanigst

Lauritz Esmarck.

Til Læserne.

Ved en Kongelig Resolution blev det mig allernaadigst paalagt, at kundgjøre ved Trykken Sandflugtens nærværende Tilstand i Nørre-Sjælland. Denne allerhøieste Befaling har jeg, saavidt min Tøne og Tid har villet tillade det, søgt at efterkomme ved de Efterretninger, som herved meddeles, og som for største Delen grunde sig paa collegiale Acter.

Hensigten med disse Blade er altsaa ikke, at meddele fuldstændig Underretning om Maa-den, hvorpaa Sandflugten rettest dæmpes, eller hvorledes Skov opelskes paa Sandflugts-

Strækninger. Imidlertid ønsker jeg, at det
Lidet, som er sagt om Skovs Opelsning i
disse for Skov blottede Egne, maatte foran-
ledige, at ret mange ville lægge kraftig Haand
paa dette for dem selv og det Almindelige saa
nyttige Foretagende, hvortil Regjeringen til-
byder virksom Hjelp.

Forfatteren.

At Agerdyrkningen er Danmarks, fornemste
 Grundstøtte, er en Sætning, hvorom Menin-
 gerne ere saalidet deelte, at jeg her vel tør an-
 tage den som en afgjort Sandhed. Agerdyrkningens
 Flor og hvad dermed
 staaer i Forbindelse maae altsaa være af yder-
 ste Bigtighed for Fædrelandet. For Stats-
 bestyreren kan det følgerigen ikke være nok, at
 Landmanden sættes i Stand til at kunne ind-
 føre et forbedret Jordbrug, og at der gives
 ham Midler i Hænde til at kunne indtage til
 Dyrkning saadanne Jordeiendomme, som for-
 hen enten henlaae aldeles udyrkede, eller i det
 mindste ikke afgave de Fordele, de efter deres
 naturlige Bestaaffenhed kunde og burde, saa-
 som ved skadeligt Vands Afledning og deslige;
 men han bør ogsaa have et vaaget Øie med

voldsomme Naturbegivenheders Indflydelse paa Agerbruget. Naar da større eller mindre Strækninger af Landet trues med Udelæggelse, bør der med Kraft drages Omsorg for at den ei allene standses, men og at de derved for Staten allerede tabte Eiendomme saavidt mueligt vindes tilbage.

Det første betydelige Skridt, Regjeringen gjorde for at sætte Landmanden i Stand til at kunne indføre et forbedret Jordbrug, skete ved Forordningen af 23de April 1781 om Jordskælingskæbets Ophævelse, og et kraftigt Middel til hans Jorders Forbedring gaves ham dernæst ved Forordningen af 25de Junii 1790 om skadeligt Vandets Afledning fra Ager-, Eng- og Mosejorder.

Vidtløftigen at berøre disse tvende ellers meget vigtige Gjenstande, og at fremsætte de Punkter, der maae ansees som Aarsagerne hvorfor det ved Forordningen af 23de April 1781 tilføjede Wi med ikke overalt er opnaaet, hvilke Aarsager ikke ligge i Forordningen selv, men hidrøre fra Omstændigheder uden for samme, er uden for Hensigten af disse Blade,

hvorved jeg blot vil søge at meddele saavidt mueligt Efterretning om Størrelsen eller Areal af de Jordeiendomme, som forhen vare ødelagte ved Sandflugt i Nørrejylland, hvilke Foranstaltninger der fra Regjeringens Side ere føiede til dens Dæmpning, og hvor mange Tønder Land der vare vundne tilbage ved Udgangen af Aaret 1816.

Flyvesand bestaaer af meget fiinkornige Dele, og sættes af denne Aarsag let i Bevægelse ved Vinden.

Naar det blæser noget stærkt hortsføres Sanden ligesom Sneen i Sneefog, og samler sig ligesom denne i Hobe eller saakaldede Drivver, hvorfor og Benævnelsen af Sandflugt er meget passende.

Sandflugten har i Almindelighed betragtet sin Oprindelse enten fra Havet, som paa visse Steder opkaster en Mængde af denne Sand eller og derfra, at den faste og tilgroede Jordstørpe, som bedækker flige let bevægelige Sandgrunde inde i Landet, paa en eller anden Maade løsriveres eller borttages.

De førstnævnte Sandflugter kaldes i Almindelighed Havsande, og ere de farligste, fordi de jævnlig have Næring fra Havet. De sidste kaldes Indsande, og ere mindre farlige, ligesom de og i Almindelighed heller ikke ere af den Omfang som de første.

Dog kan Sandflugt endnu fremkomme paa andre Maader, af hvilke til Exempel kan anføres Udtørring af Søer, i hvis Bund findes Flyvesand. Enkelte Exempler havees paa flige Flyvesande, og Erfaring har saaledes lært, at man maae være forsigtig med Udtørring eller Vandets Afledning fra Søer, i hvis Bund er Flyvesand. Vandaafledningen bør nemlig ikke skee pludseligen eller paa eengang, men Lid efter anden, saaledes at Planterne, som fremkomme i den Deel der aarlig udtørres, kunne have Tid til at sammengroe.

At Nørrejylland, i Særdeleshed visse Egne langs med Vestkysten, forhen har lidt særdeles meget ved Sandflugt, er desværre altfor vist, og fra Skagens Odde igjennem Hjerring, Thisted, Ringkjøbing og Ribe Amtsees endnu sørgelige Levninger af de Aadelæg-

gelfer, Sandflugten der har forarsaget. Storre Strækninger af frugtbare Ager- og Engjorder, ere blevne et Rov derfor, og ligge dybt begravede derunder. Skagens Kirke, som tildeels er bedækket med Glyvesand, er ligeledes et Beviis herpaa.

Mange Beboere i disse Egne have forhen enten ganske eller tildeels tabt deres Eiendomme, og have maattet flytte deres Boeliger, uden at de dog vare sikre paa at beholde den Plet, de valgte til deres nye Boepæle. *)

Følgerne af disse Udelæggelser bleve, foruden Privatmands Tab af hans Eiendom, at Beboernes Hartkorn blev nedsat, og at Skatterne af det Hartkorn, som udgik af Matriculen, bortfaldt, hvorved Staten led et dobbelt Tab; i financierel Henseende: at Statskassen fik et Skaar i sine aarlige Indtægter; og i statsoeconomisk Henseende: at Productmassen forringedes.

*) I en physisk, oekonomisk og topographisk Beskrivelse over Thy i Thisted Amt af Sognepræsten Herr Aagaard, udgivet i Aaret 1802, er handlet om adskillige Udelæggelser, Sandflugten har forarsaget i Thy.

I Aalborg, Viborg, Randers, Aarhuus og Veile Amter findes vel ogsaa nogle Sandflugter, men disse bestaae for den største Deel af Indsande, og ere derfor ikke af den Farlighed, som hine Sandflugter paa Vestkysten, og ere ei heller af den Omfang, som disse. Paa hvad Tid Sandflugten først er udbrudt eller har begyndt at virke til Udelæggelse for mange af Jyllands frugtbare Eendomme, har jeg ikke med Visshed kunnet bringe i Erfaring; men de ældre Love i det 16 Aarhundrede vise, at Sandflugten allerede den Tid har været en Gjenstand for Lovgiverens Opmærksomhed.

Saaledes fastsætter Kong Christian den Tredies Forordning, dat. Hafniae St. Poulis Dag 1539 *), Straffen for den, som opslug og oprykkede Halm og Tag ved Vesterstranden, til 40 Mark; Halvdelen til hans eget Hershaf, og Halvdelen til den som paatalte Forseelsen.

Samme Konges Reces, dat. Coldinghuus Slot den 13de December 1558, dens

*) Findes i danske Magazin 4de Deel Side 287.

63 Art. bestemmer, at den som findes at opslaae, oprykke eller i nogen Maade ødelægge Marehalm, Hvideriis, Gener, Klittetag, Hjelme, Elie, eller de Torne, som groe paa Strandbakkien eller Klitten mod Vesterhavet, skulde straffes som Tyv uden al Maade, og desuden oprette den derved fremkomne Skade.

Kong Frederik den Andens Forordning, dat. Fredriksborg den 29de October 1570 *) forbyder ligeledes at opslaae, oprykke, op-
hugge eller i nogen Maade ødelægge Marehalm, Hvideriis, Gener, Klittetag, Hjelme, Elie eller de Torne, som groe paa Strandbakkien eller Klitten ud mod Vesterhavet imellem Ribe og Skagen, eller paa nogen af de Der, som høre til Danmark og ligge i Vesterhavet. Straffen var den samme, som ved Kong Christian den Tredies Reces var bestemt.

I det 17de Aarhundrede har Regjeringens Opmærksomhed ikke mindre været henvendt paa den for Landet saameget ødelæggende Sandflugt.

*) Danske Magazin, 6te Deel, Side 61.

Kong Christian den Femte har ved aabent Brev, dat. 11te December 1679, gjen- taget Kong Christian den Tredies Reces, og ved Rescript af 24de i samme Maaned blev det paalagt Tørgen Friis, Amtmand over Dueholm, Drum og Vestervig Amter, at be- kjendtgjøre dette Kongebud paa vedkommende Steder, og at paasee at samme blev overholdt. *)

Samme Konges danske Lov, udgivet 1683, dens 6 B. 17 Cap. 29 Art., sætter ligeledes Tyvstraf for den, der ødelægger Klit- verterne ved Vesterhavet. Kilden til dette Lovsted er Kong Christian den Tredies Reces.

Ved disse Anordninger, som blot bestem- me Straffen for dem, som ødelagde Klitver- terne, er imidlertid intet bestemt i Henseende til Sandflugtens Dæmpning eller Forholdereg- ler desangaaende. Dog er ved Kong Frede- rik den Andens Rescript, dat. Kjøbenhavn den 7de September 1569, bestemt hvorledes der skulde forholdes i Henseende til Arbeide ved Dæmpningen af Sandflugten i Beyersee, Nis-

*) Det aabne Brev og Rescriptet findes i det Kongelige danske Cancellies Archiv.

som, Husbye og Stabye Sogne i Ringkjø-
bing Amt. *) Rescriptet er af følgende Ind-
hold.

(Frederik den Anden). "Helse et-
"ther Alle wore vndersaatter Bønder oc men-
"ge Almue som bygge oc bo offuer all. Weyer-
"so sogen, Nesom sogen, Husbye sogen oc
"Stabye sogen mett Gud oc wor naade. Wi-
"der att wi ere kommett vdi forfaringe hvor-
"ledes at Hugsfund nogen thiid siden schall vere
"mett sande igien dresfiut, De vandett there fore
"icke kand haaffue sitt udlob mere, er vorden
"saa stort alt det fløer offuer the omliggende
"Byers Agger oc Eng, oc alrede haaffuer giort
"stor schade, There til met begynder oc sand
"at faae offuerhand oc forderffuer mange mar-
"ke, oc hvor sligt udi tiide icke forekommis Er
"att befrochte Att saa mange som udi fornevn-
"te sogne boer saa well wore oc kronens bøn-

*) Concepten til dette Rescript findes i det Kongelige
geheime Archiv, og sammes Archivarius, Herr
Statsraad Torckelin, Ridder af Dannebrogen, har
jeg at takke for dets Meddelelse. Rescriptet har
jeg ingensteds fundet trykt og har derfor troet at
det ei vilde være Læserne ukjert her at see det.

"der som andre skulle fange ther aff en ubo-
 "delig skade, Thii bede wii ether alle oc huer
 "serdeles strengelig biude, Att i rette ether
 "esther huer mand ingen vntagitt Att tilhiel-
 "pe fornevnte vbløb igien att rydde oc vpfaste
 "oc ther paa troligen att arbeide effther som
 "huer haffuer Enge oc Eiendomme att bruge,
 "Effther som off elskelige Knud gyldesterne
 "eller hans fogitt oc fuldmæchtig udi hans
 "fræwerlse ether ydermere underviser saa wan-
 "dett land saa sin flod oc ydermere schade maa
 "forekommes, huer som thette best oc gaffen-
 "ligst land skee Oc thager ther ingen forsøm-
 "melse fore saa fremt i icke wille liide tiltale
 "Unseendes att thett er ethers egitt Gaffu oc
 "fordell," Giffvit

Halsnæ thend 8die 7^{bris} Ao. 69.

Den nugældende Matricul, som blev ud-
 arbeidet mod Slutningen af det 17de Aarhun-
 drede viser vel, at flere Eiendomme allerede
 den Tid vare ødelagte af Sandflugt; men af
 denne kan imidlertid ikke erholdes tilstrækkelig
 Efterretning om Sandflugts Strækningernes

Størrelse paa den Tid i Jylland. Mange Sandflugter ere og siden den Tid udbrudte.

Ved de geographiske Opmaalings-Beregninger kommer man, efter min Formening, Maalet saa nær som man ved statistisk Undersøgelse kan ønske det.

Herr Over-Landmaalings Inspecteur Bruun, Ridder af Dannebrogen, har meddeelt Rentekammeret en speciel Efterretning om Sandflugts Strækningernes Størrelse i Nørrejylland, efter Amternes og Herredernes Inddeling. Efter denne, saavesom efter de til Rentekammeret Tid til anden indkomne Efterretninger fra vedkommende Sandflugts Commissairer om Sandflugtens Dæmpning, hvorom siden udførligen skal blive handlet, indeholde de Ejendomme i Nørre Jylland, som forhen vare ødelagte ved Sandflugt, ialt omtrent 112159 $\frac{1}{2}$ Tønder Land à 14000 □ Alen.

Efter en anden Efterretning, som samme Embedsmand forhen har meddeelt Rentekammeret om Arealet i det Hele af Danmark

efter de geographiske Opmaalinger, indeholder
Nørre Sylland ialt:

Ugerland 2439424 Tdr. Land

Heedejord 1199459 —

Eng-, Mose- og Kjør-

jorder 372415 —

Skovene 143321 —

Sammenholdes hermed Sandflugts-Are-
alet, sees at samme forholder sig til Ugerlan-
det, omtrent som 1 til 22, til Heedejorderne
omtrent som 1 til 11, til Eng-, Kjør- og
Mosejorderne omtrent som 1 til 3, og til Sko-
venes Areal omtrent som 1 til 1,3.

Med Skovarealet maae ikke forstaaes det
som nu for Tiden er bevoxet med Skov, thi
dette er sikkerligen langt mindre end det her
anførte.

Aarsagerne hvorfor Sandflugten i Be-
gynnelsen har taget saa megen Overhaand ere
forskjellige; men, saavidt jeg har kunnet brin-
ge i Erfaring, hidrøre de i Særdeleshed derfra,
at vedkommende Grundejere i Begyndelsen ikke
altid kjendte Sandflugtens farlige Følger, og
de vare derfor, om ikke ligegyldige saa dog

ikke saa opmærksomme derpaa som de burde.
 En libent Sandflugt eller et lidet Udbrud
 deraf, som Grundejeren strax selv kunde
 have dæmpet, blev derfor overladt til sig
 selv, og i kort Tid viste det sig, at den havde
 udbredt sig saameget, at Dæmpningen endog
 ved Hjælp af flere Byers Beboere vanskeligen
 kunde udføres. Af Mangel paa Erfaring
 kjendte man i Begyndelsen heller ikke altid de
 bedste og sikreste Dæmpnings-Midler, saa
 at man ikke sjelden, endog med den bedste Vil-
 lie, og de redeligste Hensigter, arbejdede mod
 Djemedet.

Man opførte saaledes Diger og Gjerder
 paa upassende Steder i den Hensigt, at standse
 Sandflugten, men udplantede ikke til samme
 Tid Marehalm (*Elymus arenarius*) eller Klit-
 tetag (*Arundo arenaria*), hvilket Erfaring
 dog siden har lært at være nødvendigt. Fly-
 vesanden tildækkede snart de opførte Diger og
 Gjerder. Man stod nu i den Formening, at
 Forsøget var mislykket, og nye Gjerder bleve
 atter opførte ovenpaa den sammendyngede
 Sand, disse bleve igjen tildækkede, og saale-

des optaarnebe Sandflugten sig i store Hobe,
 som just ved deres Hvide bleve saameget mere
 farlige, da Stormvindene derved lettere kunne
 bortføre Sanden i stor Afstand paa de omfringe
 liggende Eiendomme. *1112* Ligesom Sandflugten mere og mere ud-
 bredte sig, tiltog derved naturligvis Beboer-
 nes Trang til Marchalm og Klittetaget, deels
 til Føde for Creaturene og deels til Sidebrænd-
 sel, samt til deres Huses Dækning; man saae
 desaaarsag igjennem Fingre med Sandflugtens
 Fredning, skjønt Fredning er af saa megen
 Vigtighed for Sandflugtens Dæmpning, at
 man kan antage som afgjort, at hvor ingen
 Fredning finder Sted, bliver Sandflugten ei
 heller dæmpet. *1113* Paa en vel vedligeholdt Frednings-Linie
 og en vel overholdt Fredning kjender man der-
 for og strax hvorvidt Sandflugts Commisfai-
 ren arbejder frem til Diemedets Opnaaelse i
 sit District. *1114* Rentekammeret, under hvis Ressort
 Sandflugtens Dæmpning hører, foranlediger
 de Tid efter anden, ligesom Indberegninger om

de Udelæggelser, Sandflugten hift og her havde forarsaget, indkom, at sagkyndige Mænd be-
reiste de Egne, hvor Sandflugterne vare ud-
brudte, for at undersøge det Locale, og at
indkomme med Forslag til Dæmpningen. Ef-
terat disse Forslag vare indkomne og prøvede,
blev det ved specielle Kongelige Resolutioner
og Rescripter overdraget vedkommende Amt-
mænd, under kyndige Mænds specielle Opsyn,
at vaage over Sandflugtens Dæmpning.

Uf flere flige specielle Kongelige Rescrip-
ter, som Rentekammeret udvirkede, anseer jeg
Rescriptet af 19de April 1779 til Conference-
raad Hauch, daværende Amtmand over Due-
holm, Drum og Bestervig Amter (hvilke nu
ligge under Thisted Amt), for det vigtigste,
ei allene fordi det blev gjort gjeldende for alle
disse tre Amter, thi ellers vare disse Res-
cripter blot gjeldende for enkelte Godser el-
ler Egne, men i Særdeleshed formedelst de
vigtige Følger det har havt, hvilket nærmere
skal vorde berørt. Dette Rescript, som ialt
bestaaer af 16 Poster, bestemmer hvorledes der
skal forholdes med Delingen eller Udskiftning

gen af Sandflugts Strækningerne: med Dæmpningen, Besaaeningen og Fredningen: med Opsynsmændenes og Klitfogdernes Antagelse og Beskikkelse, hvis Pligter tillige ere fastsatte: med Alitarbejdets Fordeling paa vedkommende Beboere: med de aarlige Syn over Sandflugts-Strækningerne, ligesom og samme indeholder Bestemmelser i Henseende til Straffe og Mulcter for Forseelser og Overhørrighed. Skjønt dette Rescript grundede sig paa den Erfaring, man til den Tid havde om Sandflugtens Dæmpning, samt paa endeel Efterretninger, som vare indhentede dels fra Amtmændene og dels fra kyndige Godseiere, ansaae man det dog fornødent endnu nøiere at prøve Sagen. Hvilket noksom viser den Klogskab og Forsigtighed, med hvilken man handlede i en for Landet saa vigtig Sag.

Med en igjennem Rentekammeret udvirket Kongelig Resolution af samme Datum, den 19de April 1779, blev det derfor befalelt, at Foranstaltningerne til Sandflugtens Dæmpning i fornævnte Amter, efter ommeldte Rescript, blot skulde anstilles som Forsøg, og

først da, naar Erfaring havde viist Følgerne, skulde Rentekammeret indkomme med allerunderdanigst Forslag til en almindelig Anordning angaaende Bestemmelse af den sikreste og tjenligste Fremgangsmaade med Sandflugtens Dæmpning for de øvrige Amtet i Syl-land, Staten og Beboerne i disse Egne til Fordeel. *)

Denne vigtige Sag fik nu, forsaavidt ommeldte Amtet, eller det nuværende Thisted Amt angaaer, et andet og fordeelsagtigere Udseende, hvorefter saavel de aarlige Indberetninger, der i Følge Rescriptet i sin Tid ere indkomne til Rentekammeret, som Følgerne selv noksom bære Bidne. **) Imidlertid tabe

*) Concepten til ommeldte Rescript og Kongelige Resolution findes i Rentekammerets Archiv. Jeg har intet Sted fundet det trykt, og har derfor laant det samme trykke som Bilag til disse Blade under No. 1 og 2.

**) Herved fortjener det at bemærkes, at daværende Opbygningsmand for Ivorup Sogn, Anders Tøfting, blev for sin udmærkede Flid og Virksomhed i dette Anliggende funden værdig til at erholde en Sølv-Medaille.

tes ikke af Sigte Sandflugtens Dæmpning i de øvrige Amter, hvortil blev føiet tjenlige Foranstaltninger.

Statsraad og Professor Viborg, Ridder af Dannebrogen, daværende Lector ved Veterinairskolen og den botaniske Have, foretog i Aaret 1786 en Reise i Sylland, Slesvig og Holsteen, og bereiste derved alle derværende Sandflugter fra Skagen til Glückstad, hvorved han erholdt Efterretning saavel om de Sandverter, der i Særdeleshed kunne tjene til Sandflugtens Dæmpning, som om de forskjellige Maader, paa hvilke Sandflugten i disse forskjellige Egne blev dæmpet. Aaret derpaa indsendte han til Rentekammeret en Afhandling om Sandflugten paa Vestkanten af Sylland, samt Forslag til sammes Dæmpning. Denne Afhandling, som i Følge Kongelig allernaadigst Resolution af 21de Martii 1787 blev trykt for Kongelig Regning, udkom derefter i Aaret 1788 under Titel af:

”Efterretning om Sandverterne og deres
 ”Anvendelse til at dæmpe Sandflugten paa
 ”Vestkanten af Sylland.”

Et tilstrækkeligt Antal Exemplarer af denne Afhandling blev strax tilskillet vedkommende Amtmænd til Uddeling blandt Herredsfogderne og andre kyndige Mænd, hvorhos Amtmændene tillige bleve tilskrevne om, at meddele Rentekammeret deres Betænkninger om og hvorvidt de foreslagne Dæmpnings-Midler enten alle eller for-endeel kunde anvendes, eller give Veiledning til andre mere tjenlige Midler til Diemedets Opnaaelse.

Efter at Rentekammeret herom havde modtaget vedkommende Amtmænds Erklæringer og Efterretninger, indgik det i Aaret 1790 med allerunderdanigst Forestilling om, at Etatsraad Viborg, som ved sine Reiser havde erhvervet sig saavel local Kundskab som Erfaring om Sandflugtens Dæmpning, maatte overdrages Inspectionen ved de Foranstaltninger, som Tid efter anden maatte føies til Sandflugtens Dæmpning i Danmark, samt, efter nærmere samlet Erfaring, at indkomme til Rentekammeret med Forslag til en almindelig Anordning om Sandflugtens Dæmpning, hvil-

ket ved Kongelig Resolution af 8de December 1790 allernaadigst blev bifaldet.

Statsraad Viborg bereiste derefter paa nye alle Sandflugts-Districterne i Sylland for at forskaffe sig nærmere local Kundskab om samme, og under 14de Maj 1792 modtog Rentekammeret hans Betænkning angaaende en almindelig Anordning om Sandflugtens Dæmpning. Denne Betænkning tilligemed et Forslag fra nu afgangne Amtmand Ferslev, der i sin Tid med Held havde forestaaet Sandflugtens Dæmpning paa Alheeden, samt forhen ommeldte Rescript af 19de April 1779, og Statsraad Viborgs Afhandling bleve afbenyttede til det af Rentekammeret forfattede Udkast til Forordningen af 19de September 1792.

Med denne Forordning, som er den endnu gjeldende, bleve de til Sandflugtens Dæmpning ved Rescriptet af 19de April 1779 søiede Foranstaltninger i Thisted Amt, gjorte almindelige for hele Landet, thi ingen væsentlig Forandring i Rescriptet foregik.

De heldige Følger for Landet ved ommeldte af Regjeringen fœiede Foranstaltninger ere disse: at mange tusinde Tønder Land af Ager-, Eng-, Heede- og Græsningsjorder, som vare aldeles ødelagte ved Sandflugt, ere dæmpede og for en stor Deel vundne tilbage til Afbenyttelse; at maaskee ligesaa mange eller endnu flere Tønder Land af Danmarks frugtbare Jorder ere blevene frelst fra Ødelæggelse, og at man nu med Sikkerhed kan sige, at der er sat Grændser for Sandflugten.

Siden Forordningen af 19de September 1792 udkom, er blot skeet nogen Forandring i Henseende til Bestyrelsen, og nogle nærmere Bestemmelser ere givne i Henseende til Udskiftningen af Sandflugts-Strækningerne. Saaledes er i Henseende til Bestyrelsen af hvad der angaaer Sandflugtens Dæmpning foregaaet den Forandring, at i Stedet for at vedkommende Herredsfoged og tvende af Amtmændene for hvert District udnævnte Mand efter Forordningen skulde udgjøre en Sandflugts-Commission for ethvert saadant District, bestyres nu Sandflugtens Dæmpning overalt i

Danmark, i Følge specielle Kongelige Resolutioner, af een Sandflugts-Commissair for hvert District, dog saaledes at Herredsfogden eengang aarlig i Forening med ham skal foretage Syn over Sandflugts-Strækningerne i Districtet, hvilken Syns-Forretning tillige med Indberetningen fra Sandflugts-Commissairen, efter et dertil meddeelt Schema, samt en summarisk Efterretning om hvad der hvert Aar er foranstaltet til Sandflugtens Dæmpning, og Regnskab over Indtægter og Udgifter, ved hvert Aars Udgang indsendes af vedkommende Amtmand med hans Betænkning til Rentekammeret; desuden indsendes ved Udgangen af hvert Aars Junii Maand en lignende schematisk Indberetning til Collegiet om Foraars-Arbeidet; men da der ikkun eengang aarlig skal foretages en Hovedbesigtelse af Sandflugts-Commissairen i Forening med vedkommende Herredsfoged, nemlig om Efteraaret, naar alt Sandflugts-Arbeidet for det løbende Aar er fuldført, saa følger ei heller nogen Syns-Forretning med denne Indberetning om Midsummer.

Ved disse schematiske Indberetninger erholder Rentekammeret saaledes tvende Gange aarlig Efterretning om hvad der i Aarets Løb er foranstaltet til Sandflugtens Dæmpning i ethvert District: hvilke Mulcter der ere faldne for Ufred i Klitterne og Overtrædelse af Forordningen: hvorledes Under-Klitbetjentene have opfyldt deres Pligter med videre, og naar det befindes, at een eller anden af Sandflugts-Commissairerne har udmærket sig ved Iver for Sandflugtens Dæmpning i sit District, erholder han efter Omstændighederne et Gratiale, som Rentekammeret ved Kongelig Resolution af 15te Januarii 1800 er bemyndiget til at tilstaae ham, nemlig nu indtil 100 Rbd. Sølv-Værdie aarlig. Sandflugts-Commissairerne nyde i Almindeligheden ingen Løn, men derimod foruden frie Befordring, Diætpenge for de Dage de anvende paa Reiser og Forretninger i Anledning af Sandflugtens Dæmpning.

Disse Diætpenge ere, ved de specielle Kongelige Resolutioner, hvorved Sandflugts-

Commissairerne i den senere Tid ere antagne, bestemte til 2 Rigsbankdaler S. B. daglig.

I Henseende til Sandflugts-Strækningernes Udskiftning er ved Rentekammerets Circulaire-Skrivelse til Amtmændene af 5te Martii 1811 bestemt: at vedkommende Lodseiere ikke kunne vente at nyde godt af det Beneficium, Forordningen af 19de September 1792 tilstaaer dem i Henseende til, at de halve Opmaalings- og Udskiftnings-Umkostninger maae udredes af den Kongelige Kasse, med mindre de for Rentekammeret ved Udskiftnings-Rortet og Delings-Planen beviisliggjøre, at Udskiftningen hensigtsvarende er udført, hvorhos tilige er bestemt, at vedkommende Sandflugts-Commissair skal indkaldes til og bivaane de Kastedsmøder, som afholdes i Anledning af en eller anden Klits Udskiftning i hans District.

Denne Bestemmelse angaaende Udskiftningerne hidrører derfra, at Rentekammeret var blevet opmærksomt paa, at nogle Sandflugts-Strækninger meget ufordeelagtigen og uhensigtsvarende vare udskiftede.

Inddelingen af Sandflugts-Districterne har været underkastet adskillige Forandringer, alt ligesom saadant Tid efter anden er fundet gavnligt, og naar en eller anden Sandflugts-Commisfair ved Døden eller af andre Aarsager er afgaaet.

Hvormange Sandflugts-Districter der for nærværende Tid ere i Sylland, og hvem der i ethvert District er Sandflugts-Commisfair viser vedheftede tabellariske Oversigt over Sandflugten sammesteds.

Hvad iøvrigt Etatsraad Wiborg med Iver og Held har udrettet i denne for Landet saa særdeles vigtige Sag, er saa almindelig bekjendt, at jeg ikke behøver at berøre samme; her maae det være nok at anmærke: at ved de mange under hans Bestyrelse og efter hans Anviisning dæmpede Sandflugter, hvoraf en-deel ere udlagte Grundeierne til Brug og Afbenyttelse, har han i disse forhen øde Egne, reist sig selv det skjønneste Minde. Rente-kammeret indhenter endnu undertiden hans Betænkning over Sager henhørende til denne

Gjenstand, i Særdeleshed naar local Kundskab udfordres.

Jeg har forhen berørt, at mange Sandflugter ere fremkomne eller udbrudte efter at den nugjeldende Matricul blev sat, saa at det ikke vilde lede til noget rigtigt Resultat om man af de derved skeete Dpmaalingsforretninger vilde søge at uddrage og udregne Sandflugts-Arealet. Den Efterretning, som Overlandmaalings-Inspecteur Bruun har meddeelt Rentekammeret om Sandflugts-Strækningernes Størrelse efter de geographiske Dpmaalinger, og som forhen er omtalt, har jeg saa meget mere anseet for tilstrækkelig, deels fordi disse Dpmaalinger, som bekjendt, ere særdeles paalidelige, og deels fordi de ere foretagne i den senere Tid; den er det altsaa jeg her har afbenyttet, og naar der herefter handles om Sandflugts-Strækningernes Størrelse forstaaes derved disse Strækninger, saaledes som de befandtes paa de Lider, de geographiske Dpmaalinger ere foretagne, og naar dette er skeet, skal herefter blive anført for ethvert District. Dog faaer dette Areal nogen Forøgelse i en-

felte Districter, hvor der findes Sandflugter, som ikke ere komne i Betragtning ved de geographiske Opmaalinger, enten fordi de da for største Delen bestode af smaae hist og her adspredte Stykker, eller og fordi de dengang ikke vare udbrudte; men disse Sandflugts-Strækninger skal herefter udtrykkelig blive nævnedes. Iøvrigt bemærkes, at ved den ovenmeldte Efterretning er taget Hensyn saavel til de Strækninger, hvor der, paa den Tid Opmaalingen skeete, allerede var begyndt med Sandflugtens Dæmpning, som til de aldeles aabne eller ubeplantede Strækninger.

Rentekammeret har i Aaret 1806 forlangt, og derefter fra de fleste Sandflugts-Commissairer modtaget Efterretning om den omtrentlige Størrelse af Sandflugts-Strækningerne i Enhvers District paa den Tid han blev antaget som Sandflugts-Commissair, og hvor stort et Areal af samme der til den Tid var dæmpet eller beplantet, og siden den Tid havde de, i Følge Rentekammerets Forlangende, meddeelt Efterretning om det dæmpede eller beplantede Areal for hvert Aar. Ved at sam-

menholde disse fra Sandflugts-Commissaire-
ne indkomne Efterretninger med den af Over-
landmaalings-Inspecteur Bruun meddeelte
Efterretning, erholdes altsaa en nogenlunde
fikker Oversigt over hvad der ved de fra Re-
gjeringsens Side fœiede Foranstaltninger i den-
ne vigtige Sag er udvirket. Smidlertid an-
seer jeg det fornødent her at anmærke: at li-
gesom de Sandflugts-Strækninger, der først
for faa Aar siden ere blevne beplantede, ikke
endnu kunne ansees som aldeles dæmpede, ef-
tersom tilfældige Omstændigheder ofte foraar-
sage, at disse nyeligen dæmpede Sandflugter
maae udbedres ved nyt Arbeide, og paa nogle
Steder omplantes, saaledes er ei heller det
hele dæmpede Areal endnu udlagt Grundeierne
til frie Raadighed, hvilket ogsaa er en Sag
hvormed man bør være varsom, da man hel-
ler bør lade de nyeligen dæmpede Sandflug-
ter i nogen Tid blive under Sandflugts-Com-
missairens Opsyn, end alt for tidlig foran-
stalte dem udlagte til Grundeierne.

Ved at sammenholde den af Overland-
maalings-Inspecteur Bruun meddeelte Efter-

retning om Sandflugts-Arealet, med de til Rentekammeret indkomne Indberetninger fra Sandflugts-Commissairerne om Sandflugts-Strækningernes Størrelse og hvad der aarlig er dæmpet, bliver Resultatet for ethvert District saaledes:

I. Hjørring Amt.

A. Horns Herred. Efter de geographiske Opmaalinger som foregik i Aaret 1787, indeholder dette Herreds Sandflugts-Strækninger ialt 20772 Td. Ld.

Bemeldte Herred har forhen udgjort eet District som i den senere Tid er deelt i tvende Districter, nemlig:

1) Skagens Kjøbstæds- og Skagens Landsbye-Sogns District. Ved Udgangen af Aaret 1816 var i dette District tilbage udæmpet og ubeplantet $4143\frac{1}{2}$ T. L.

2) Den øvrige Deel af Horns Herred, i hvil-

4143 $\frac{1}{2}$ T. L.
 ket District ved
 Udgangen af
 Karet 1816
 var tilbage u-
 dæmpet og ube-
 plantet . . . 6894 T. L.

 11037 $\frac{1}{2}$ T. L.

I Horns Herred er altsaa til
 Udgangen af Karet 1816 dæm-
 pet og beplantet ialt 9734 $\frac{1}{2}$ T. L.

B. Benneberg og Børglum Herreder,
 det førstmeldte Herred er opmaalt 1787, og
 Sandflugts = Strækningerne der indeholdt den
 Tid 3798 T. L.

Om Sandflugts Strækninger-
 nes Størrelse i Børglum Herred
 meddele de geographiske Opmaa-
 lingen ingen Efterretning; men ef-
 ter Sandflugts = Commissairens
 Opgivende indeholde samme om-
 trent 87 T. L.

 ialt 3885 T. L.

Ved Udgangen af Aaret 1816
 var i dette District tilbage udæm-
 pet og ubeplantet 953 $\frac{3}{4}$

I bemeldte District er altsaa
 til Udgangen af Aaret 1816 dæm-
 pet og beplantet 2931 $\frac{1}{4}$ T.L.

C. Terslev og Hvetboe Herreder.
 Det første er maalt 1786 og det sidste 1787

Disse tvende Herreder eller dette District
 indeholdt den Tid af Sandflugts Strækning-
 ger 6021 T.L.

Deraf var tilbage udæmpet og
 ubeplantet ved Udgangen af Aaret
 1816 2000 $\frac{1}{4}$ T.L.

Altsaa er i dette District, til
 ommeldte Tid dæmpet og beplan-
 tet 4020 $\frac{3}{4}$ T.L.

D. Østerhan Herred, opmaalt 1787
 og indeholdt den Tid 834 Td. Ld. Sandflugt.

Efter en til Rentekammeret under 31te
 December 1814 indkommen Indberetning fra
 Sandflugts-Commissairen, Justitsraad Tha-
 gaard, befandtes Sandflugten i dette Her-

red saaledes dæmpet, at ingen videre Udelæggelse af samme tør befrygtes. De beplantede og dæmpede Sandflugter maae imidlertid vedligeholdes og overplantes hvor det efter Omstændighederne findes fornødent, og dertil vil altsaa endnu i nogle Aar medgaae endeel Arbeide, indtil Sandflugts-Strækningerne saaledes ere dæmpede, at de kunne foranstaltes udlagte til Grundeierne.

E. Den Læssøe, opmaalt 1786. Sandflugts-Arealet der, var den Tid 3109 Tønder Land.

Paa Læssøe har i flere Aar ikke været ansat nogen Sandflugts-Commisfair, og Sandflugten der ansaaes ved Aarets Udgang 1816 som dæmpet. *)

2. Halsborg Amt.

A. Rjær Herred udgjør et Sandflugts-District.

*) Efter en af Sandflugts-Commisfair Martens i Randers Amt, i Følge Rentekammerets Foranstaltning, indeværende Aar 1817 foretagen Undersøgelse af Sandflugten paa Læssøe, findes vel hist og her nogle faa Udbrud af Sandflugt der, men til diesses Dæmpning har Rentekammeret allerede søiet fornøden Foranstaltning.

B. Slet Herred med de flere Herreder, som ligge sønden for Liimfjorden, hvor der findes Sandflugt, udgjør et andet District.

De geographiske Opmaalings-Beregninger meddele ingen Efterretning om Sandflugts-Arealet i Aalborg Amt, og af nogen synderlig Betydelighed ere Sandflugterne heller ikke i dette Amt.

3. Thisted Amt.

Alle Sandflugts-Strækningerne i dette Amt høre under eet District.

Vesterhan Herred, opmaalt 1787 og 1788; Sandflugts-Arealet var den Tid

5675 T.L.

Hundborg Herred, opmaalt

1788 7625 —

Hillerslev Herred, opmaalt

1789 10175 —

Hassing Herred, opmaalt

1789 7150 —

Refs Herred, opmaalt 1790 100 —

tilsammen 30725 T.L.

(3)

Deraf var ved Udgangen af Aaret 1816 tilbage udæmpet og ubeplantet 374 T.L.

Altsaa i dette Amt og District
dæmpet og beplantet 30351 T.L.

4. Ringkjøbing Amt.

A. Hammerum og Brads Herreder.
Sandflugts-Commisfai ren har i sin Tid opgi-
vet Sandflugts-Strækningernes Areal i disse
tvende Herreder til 5446 T.L.

Efter en til Rentekammeret ved Udgangen af Aaret 1813 fra daværende Sandflugts-Commisfai r, Herredsfoged Møller, indkommen Indberetning, befandtes Sandflugten i dette District eller ommeldte tvende Herreder aldeles dæmpet.

B. Bandfuld, Schodborg, Hjerm, Ginding, Ulfborg, Hind, Bølling og Nørre Herreder opmaalte i Aarene fra 1791 til 1798. Disse Herreders Sandflugts-Areal indeholder i alt 15460 T.L.

Deraf var ved Udgangen af Aaret 1816 tilbage udæmpet og ubeplantet 5778 T.L.

Altsaa var i dette District til ommeldte Tid
dæmpet og beplantet 9682 T.L.

5. Ribe Amt.

A. Øster og Vester Herreder, det
første opmaalt 1796 og det sidste 1804.
Sandflugts-Strækningerne i disse Herreder
indeholdt den Tid 15196 T.L.

Deraf var ved Udgangen af Aa-
ret 1816 tilbage udæmpet og ube-
plantet 13186 T.L.

Altsaa i dette District dæmpet
og beplantet 2010 T.L.

B. Slaugs Herred. Afgangne Ju-
stitsraad og Sandflugts-Commissair Steen-
strup har i sin Tid opgivet Sandflugts-Area-
let i dette Herred til 956 T.L.

6. Veile. Amt.

Alle Sandflugts-Stræknin-
gerne i dette Amt henhøre tillige-
med Slaugs Herred under eet Di-
strict. Arealet af Sandflugts-
Strækningerne i Veile Amt er af

(3*)

bemeldte Sandflugts-Commisfair
opgivet til 1537 T.L.

i alt 2493 T.L.

Deraf var ved Udgangen af Aaret 1816 tilbage udæmpet og ubeplantet 698½ T.L.

Altsaa i dette District dæmpet
og beplantet 1794½ T.L.

7. Aarhus Amt.

A. Hids Herred, opmaalt 1785.
Sandflugts-Arealet var den Tid 102 T.L.

Ingen Sandflugts-Commisfair er nu for
Tiden ansat i dette Herred, og Sandflugten
der ansees som dæmpet.

B. Giern Herred. Sandflugts-Com-
missairen har opgivet Arealet af Sandflugts-
Strækningerne i dette Herred til 264½ T.L.

Ved Udgangen af Aaret 1816
var deraf tilbage udæmpet og ube-
plantet 163½ —

Altsaa i dette District dæmpet
og beplantet 101 T.L.

8. Randers Amt.

Naar undtages Den Anholt, som er opmaalt 1788, og hvis Sandflugts-Areal den Tid var 2993 T.L. meddele de geographiske Opmaalings-Beregninger ingen Efterretning om Sandflugts-Strækningernes Størrelse i dette Amt. Sandflugterne der bestaae og for det meste af Indsande. Nogle af Sandflugterne ere meget smaa og indeholde ikkun enkelte Tønder Land, ligesom de og ere vidt adspredte. Efter Sandflugts-Commisfaires Opgivende har Sandflugts-Areal ialt været 1424 —

Salt med Den Anholt 4417 T.L.

Deraf var ved Udgangen af Aaret 1816 tilbage udæmpet og ubeplantet 3225 —

Altsaa i dette Amt dæmpet og beplantet 1192 T.L.

9. Viborg Amt.

A. Lybsgaard Herred, Sandflugten imellem Bøglund og Frederiksdal, opmaalt 1789, indeholdt den Tid 3350 T.L.

Denne Sandflugt er allerede dæmpet.

B. Harre Herred, Sæbye og Glyngemark. Den derværende Sandflugt, som i de senere Aar er udbrudt, indeholder ialt 85 Tdr. Land.

Paa dette Sandflugs-Areal er vel udsaaet nogle Tønder Klittetags-Bipper, men det er ikke opgiivet, hvor stor en Strækning dermed er besaaet.

Hvilke Udgifter der ere anvendte til Sandflugtens Dæmpning i Thyland, førend Forordningen af 19 September 1792 udkom, har jeg ei med fuldkommen Visshed kunnet udfinde; men før den Tid gaves ingen Sandflugs-Commissairer, som erholdt bestemte Diætpenge, og i Almindelighed heller ikke lønnede Klitfogder, og, saavidt jeg har kunnet bringe i Erfaring, have Omkostningerne før 1792 ikke været af nogen synderlig Betydelighed. Jeg troer derfor, uden mærkelig at

feile, at kunne regne de egentlige Sandflugts-
Omkostninger fra sidstmeldte Forordnings Be-
kjendtgjørelse, saa meget mere da det først er
ved denne, at Sandflugts-Commissairerne
blev tilstaaet Diætpenge og Altsfogderne Løn-
ninger.

For at lette Oversigten af det Hele, har
jeg forfattet vedhæftede Label, som viser Sand-
flugts-Strækningernes Størrelse for hvert
Amt eller District, saavelsom og for hele Syl-
land; hvormange Tønder Land deraf ere dæm-
pede og beplantede til Udgangen af Aaret 1816,
og hvormange Tønder Land der ere tilbage
udæmpede, samt Beløbet af de Omkostninger,
som til samme Tid ere forskudte af den Kon-
gelige Kasse, deels i dansk Courant, førend For-
ordningen af 5te Januari 1813 om Foran-
dringen i Pengevæsenet udkom, og deels siden
den Tid i Rigsbankpenge Navneværdie; og
endelig hvormange Tønder Land der sidstaf-
vigte Aar 1816 er dæmpet og beplantet i et
hvert District, for saavidt saadant er opgivet.

Resultatet i det Hele er dette: at af
forhen ommeldte Sandflugts-Areal i Nørre

Sylland, der, beregnet til Sønder Land geometriske Maal, ialt har udgjort 112159 $\frac{1}{2}$ T.L.

var ved Udgangen af Aaret 1816 dæmpet og beplantet

omtrent 74658 —

Altsaa tilbage udæmpet . 37501 $\frac{1}{2}$ T.L.

Omkøstningerne paa Sandflugtens Dæmpning beløbe ialt, ved Udgangen af Aaret 1816, til 57063 Rdlr. 4 Mk. 1 $\frac{1}{8}$ Sk. dansk Courant, og i Rigsbankpenge Navne- Bærdie 39669 Rbdlr. 1 Mk. 13 $\frac{1}{2}$ Sk.

Naar disse Omkostninger fordeles paa det hele dæmpede Areal 74658 Sønder Land, bliver det i dansk Courant lidet over 4 Mk. 9 Sk., og i Rigsbankpenge Navne- Bærdie lidet over 3 Mk. 3 Sk., enhver Sønde Land af Sandflugts- Areal har kostet at dæmpe til Udgangen af Aaret 1816, foruden Arbeidet, som dertil in natura er forrettet. For ethvert District især, udgjør det naturligtviis noget mere eller mindre, som let erfares ved at sammenholde det dæmpede Sandflugts- Areal i ethvert District med Sandflugts- Areal efter Tabellen.

Omkostningerne, som af den Kongelige Kasse forskydes til Sandflugtens Dæmpning, reparteres aarlig paa vedkommende Amters frie og ufrie Ager og Engs Hartkorn, samt paa Skovskylde Hartkornet, beregnet halvt imod hiint, i Overeensstemmelse med Forordningen af 19de September 1792 dens 33 §., samt Kongelig Resolution af 28de November 1806, som giver en nærmere authentisk Forklaring over bemeldte 33 §. i Forordningen af 19de September 1792.

Jeg har forhen bemærket, at af Thisted Amts Sandflugts-Strækninger, som tilforn have udgjort ialt 30725 T.L.

var ved Udgangen af Aaret 1816 dæmpet og beplantet . . 30351 —

og at der altsaa ikkun var tilbage udæmpet 374 T.L.

Dette store og mærkelige Fremmskridt, Sandflugtens Dæmpning har gjort i dette Amt, fremfor i de øvrige Amter, hvor dog og er dæmpet betydeligt, især i nogle Districter, fortjener efter mine Tanker en særdeles Opmærksomhed, og en nærmere Undersøgelse om Aar-

sagerne dertil. Efter mine uforgribelige Tanker kan dette heldige Fremsskridt med Sandflugtens Dæmpning i Thisted Amt, fremfor i de øvrige Amter, ikkun udledes derfra: først, at hiint Rescript af 19de April 1779, udvirket igjennem det Kongelige Rentekammer under Præsidium af Hans høigrevelige Excellence Geheime-Statsminister Grev Joachim Godsche Moltke, har været gjeldende i dette Amt længe, førend en lignende Foranstaltning, ved Forordningen af 19de September 1792, blev truffen for de øvrige Amter; og dernæst fra Justitsraad og Sandflugts-Commisfair Thagaards udmærkede Flid og Bestræbelser for denne vigtige Sag. Han var den første blandt Sandflugts-Commisfairerne, som indførte den i Etatsraad Viborgs forhen berørte Afhandling anførte Maade at udplante Klittetaget eller Marehalmen med Rod i pløiede Furer, *) hvorved naturligvis vindes Tid og

*) Klittetaget eller Marehalmen, som saaledes udplantes, kaldes Ryktag. Navnet hidrører derfra, at det oprykkes med Rod. Det bør ikke opgraves eller affikkes med Spade, da Roden derved vilde

spares Menneskehænder, i Stedet for at udplante det i Huller, gravede med Spaden, hvilket forhen allene var Brug. Sandflugts-Commissairerne i de øvrige Districter ere og af Rentekammeret opmuntrede til at følge dette Exempel. I de fleste Districter bruges nu og denne Maade, og man tør haabe, at den med Tiden vil blive aldeles almindelig.

Det vilde være overflødigt, vidtløftigen at berøre Fordelene ved at udplante Klittetaget eller Marehalmen med Rød, hvor samme kan have, fremfor at udsaae Frøet eller Bipperne, thi naar der vælges ungt Klittetag eller Marehalm med friske Rødder, mislykkes Plantningen sjelden. Udsaaes Klitfrøet eller Klittetags- og Marehalms-Bipperne, udfordres der Tid, inden Bexterne opnaae nogen Høide og Fuldkommenhed.

Ved hiin Maade er man derimod kommen flere Aar fremad med Dæmpningen, da de plantede Klitter strax give Læe og Beskyttelse.

bestadiges. Udplantningen i ploiede Furer kaldes Rødeplantning, den anden kaldes i Almindelighed Buskeplantning.

Imellem de plantede Klitrader, som staae i en Afstand fra hinanden af $1\frac{1}{2}$ til 2 Alen, og altid gives en modsat Retning mod de paa Stedet sædvanligen herskende Stormvinde, udsaaes Klittetags- eller Marchalms-Bipper, for i Tiden at understøtte Radeplantningen. *)

Justitsraad Thagaard har og indrettet en egen Haandploug, som kan bruges paa saadanne Steder, hvor en med Heste forspændt Ploug ikke kan bruges. Senere har han opfundet den i hans District nu meget brugelige Stokplantning, som bestaaer deri: at et Bræt, sædvanligen rundt, hvori er fastgjort endeel Pinde af passende Længde og Tykkelse, og som

*) Det er aldeles nødvendigt, at Radeplantningen maae være tæt, i andet Fald ødelægges Plantningen let; thi kommer en ellers ikke sædvanlig herskende Stormvind fra en Kant langs med Raderne, fremkomme let Huller imellem disse, Klitrødderne underbores og blottes for Sand, hvilket forarsager at de uddøe, og at Sanden paa andre Steder quæler Plantningen. I et af Sandflugts-Districterne i Sjælland, har jeg paa en Reise seet Radeplantninger i en Afstand af 7 til 8 Alen fra hinanden; men det viste sig snart, hvorpaa og Vedkommende blev gjort opmærksom, at Arbeidet var spildt. De senere Plantninger bleve tættere, og Arbeidet lykkedes bedre.

er fastgjort paa en Stok eller et Skast, nedtrykkes i Sanden; i de Huller, som derved fremkomme, udplantes strax Marehalmen eller Klittetaget med Rod, som derved kommer til at staae jævnt og tæt. Paa den Maade kan ligeledes et større Areal beplantes i kortere Tid, end ved den forhen brugelige Maade at udplante Klittetaget eller Marehalmen ved Hjælp af Spaden. Den kan desuden bruges saavel paa høie Steder, som paa jævne Sandflugter. Paa en Reise, som jeg i Aaret 1809 foretog i Justitsraad Thagaards District, saa jeg meget betydelige Strækninger beplantede paa denne Maade. Plantningerne, saavel de nye som de ældre, befandtes i særdeles god Grøde. For Diet gave disse store Strækninger, i nogen Afstand, et behageligt Syn, lig store og vidtløftige Kornmarker.

Justitsraad Thagaard har fremdeles anstillet Forsøg med Kartoffel-Vlen i Sandflugts-Strækningerne. Denne Sag blev i nogle Aar i Begyndelsen opmuntret ved Præmier, som Rentekammeret udsatte med Kongelig Approbation; men Kartoffel-Vlen blev derved efter

faa Mars Forløb saa almindelig, at hiin Op-
muntring ikke længere ansaaes fornøden, og
derfor ophørte. Stedet, hvor disse Forsøg
især ere anstillede, er Agger Sogn i Næs-
Herred.

At denne Sag fortjener megen Opmærk-
somhed, forekommer mig at være upaatvivleligt,
især naar der tages Hensyn til de heldige Føl-
ger, samme har havt for Beboerne, hvorom
strax skal blive handlet; men paa den anden
Side er det ligesaa vist, at man med slige For-
søg maa gaa meget forsigtigen til Værk,
hvilket Justitsraad Thagaard ogsaa har havt
for Nine.

Ved Kartoffel-Avlen i Sandflugts-
Strækningerne har han ei allene knyttet et nyt
Baand for Beboerne, i Henseende til den for
Sandflugts Dæmpning nødvendige Fredning,
men han har tillige derved ledet dem til at
sætte høiere Priis paa disse Strækninger end
forhen, i det de finde, at de strax give dem
et sundt og godt Fødemiddel, hvilket mange
af dem forhen ikke kjendte, i det høieste ikkun
af Mavn. Ingen Strækning af Sandflug-

ten maae imidlertid anvendes til saadant Brug, førend den af Sandflugts-Commissairen dertil er udseet, og Bedkommende have afgivet deres Forpligtelse i Henseende til Behandlingsmaaden.

Han er derefter gaaet videre, i det han, naar Overfladen af de med Kartofler beplantede Sandflugts-Strækninger har erholdt nogle for andre Planter nærende Dele, har tilladt Beboerne Tid efter anden at indtage nogle Strækninger til Kornsæd.

Paa denne Maade ere ikke ubetydelige Strækninger af Aggers Sogns Sandflugter, som, efter de til Rentekammeret indkomne Indberetninger, befandtes i Aaret 1800 at være levende Sandflugter, nu forvandlede til Sædeland.

Paa ommeldte Reise, som jeg foretog i Aaret 1809, saae jeg, med ligesaamegen Beundring som Glæde, flere Strækninger i Aggers Sogns Sandflitter bevoxne med Korn og Kartofler. Tøvrigt er jeg af den Formening, at en mere hensigtsvarende Udskiftning af Aggers Sogns Sandflitter, end den der ellers

ikke er usædvanlig af slige Eiendomme, meget har medvirket til Sagens heldige Fremgang, da Beboerne derved have faaet mere Interesse for de dem tildeelte Lodder, end om disse vare dem udlagte i lange og smalle Strimler som Beie, hvilket er Tilfældet paa nogle Steder. *)

Førend jeg forlader denne Sag angaaende Agger Sogn, og hvad til Sandflugtens Dæmpning der er udrettet, vil jeg korteligen berøre noget om Tilstanden i dette Sogn i de ældre Tider, forsaavidt jeg derom har kunnet erholde Efterretning.

Efter et Manuscript, som findes paa det Kongelige Bibliothek i Grev Thotts Samling, skrevet i Aaret 1759 af daværende Be-

*) Det er ikke Stedet her, videre at berøre denne Sag, eller at opgive, hvor slig Udskiftning af Sandflugts-Strækninger er skeet; men det er forhen andraget paa vedkommende Sted, og derved beviisliggjort, at Sandflugts-Strækninger ere blevne udskiftede saaledes, at Lodderne ere udlagte i en Række af 6 à 7000 Alen og mange Lodder ikkun 5 à 16 Alen brede, hvilket foranledigede den forhen berørte senere Bestemmelse, som er gjort i Henseende til Udskiftningen af Sandflugts-Strækninger.

sidder af Stamhuset Bestervig Kloster, Peder Moldrup, skal Navnet Agger hidrøre fra de jævne og flade Agerjorder, Sognet forhen har havt. *) Efter samme Mands Beretning, har Agger Sogn forhen havt 28 Plove, men paa den Tid, Manuscriptet er skrevet, var der ingen Plove. **)

Den forhen ommeldte nu gjeldende Matricul viser og, at Agger Sogn forhen har været skyldsæt for 93 Tdr. i Skp. Hartkorn; men i Landmaalings Matriculen af 1688 for Dueholm, Drum og Bestervig Amt, nu Thisted Amt, findes om Agger Sogn følgende Efterretning:

”Udi Agger Sogn er aldeles ingen Ager-
 ”jord eller Sædeland, ei heller Eng eller
 ”Græsning, som kan importere at anlæge

*) Ommeldte Manuscript fører Titel af: Forsøg til en Beskrivelse over Bestervig Kloster. Paa Titelbladet findes ikke naat det er skrevet, men af en Beretning Side 157 sees, at det er skrevet 1759.

**) Dette her ansøgte om de 28 Plove er overeensstemmende med Efterretningen i Pontoppidans danske Atlas, fortsat af Hofman 5 Tome 1 Deel Side 460. Side 511 er talt om hiint Manuscript.

"for noget, saasom Sognet aldeles er øde-
"lagt af Sand."

I Stamhuusbrevet for Vestervig Klost-
ter, dateret 28de Februar 1731, confir-
meret den 4de Maj samme Aar, findes følgen-
de Ord:

"Nok al Agger Sogn, som længe har væ-
"ret øde af Havets Overskyllelse og Sand-
"flugt, og ikke for Hartkorn kunde taxeres,
"men behøes allene af Fiskere, og har hver-
"ken Ploug eller Bogn." *)

Agger Sogn, som grændser til Vester-
havet, har, foruden den Ødelæggelse, Sand-
flugten har forarsaget, tillige, saavel i de
ældre Tider som i de senere Aar, lidt meget
ved Havets Oversvømmelse, hvorved ogsaa
Sandflugt opstaaer, ligesom og adskillige Sor-
strækninger der ere bortskyllede af Havet.
I Pontoppidans danske Atlas, fortsat af Hof-
man 5te Tome I Deel, Side 412, er talt

*) En Gjenpart af Stamhuusbrevet har jeg læst i det
Kongelige danske Cancellies Archiv, det findes og
indrykket i ommeldte Manuscript.

om et gammelt Manuscript, forfattet om Fiskeriet og Sandflugten ved Vesterhavet omtrent 1683, som berører, at Bakkerne i Agger Sogn understjæres, og at Havet kommer nærmere til Kirken og Beboernes Huse.

Efter en Anmærkning hos samme Forfatter, Side 460, skal efter et gammelt Sagn tilforn have været Kornland der, hvor der nu fiskes, saavidt man kan see ud. Sammesteds er berørt, at Vandflod understjærer og bortstjæler Landet.

Efter de til Rentekammeret indkomne Efterretninger om Sandflugtens Tilstand i Agger Sogn, har Havet i Slutningen af Aaret 1806 og Begyndelsen af Aaret 1807, understjæret og bortskyllet en Jordstrækning ved Agger Kirke i en Længde af 130 Alen, og 30 à 40 Alen i Bredden. Samme Tid steg Havet, efter ommeldte Indberetning, over Klithjerger 19 a 20 Alen høie norden for Nør-Nalum Bye i Agger Sogn, og bortskyllede en Mængde Sand, hvorved 7 Stykker Træestammer

kom til Synne, 4 Alen i Omfreds og 1 à 3 Alen høie over Roden. *)

I Aaret 1812 i Februar og Marts Maa-
neder, har Havet ligeledes bortskyllet omtrent
30 Alen af en ved bemeldte Nør-Alum Bye
værende Bakke, saa at een af Beboerne maatte
fløtte sit Huus.

I Begyndelsen af Aaret 1815, har Ha-
vet skaaret 30 Alen ind i en Bakke ved Søn-
der-Alum i samme Sogn, dog uden at naae
Beboernes Huse.

Den 15 og 16 December 1815 og den
17 og 18 Januar 1816, bortskyllede Havet
fra Røn Bye i Agger Sogn og i Nord til Kir-
ken, 10 à 12 Alen i Bredden af den smalle
Jordstrimmel imellem Havet og Liimfjorden.

Fra Kirken i Nord forbi Vesterager,
Sønder- og Nør-Alum Byer, bortskylledes til
samme Tid adskillige Jordstrækninger fra 16
til 33 Alen ind mod Byerne, saa tvende Huus-

*) Hvad Slags Træer det har været, er ikke opgivet,
men det ommeldte Factum viser imidlertid, at
paa dette Sted har forhen været Skov.

beboere maatte forlade deres Huse, og nedrive dem, for at de ei skulde styrte i Havet.

Ved Nør-Nalum Bye blev bortskyllet et tykt Lag af Flyvesand, hvorved kom til Syne 5 Stykker Træestammer, 1 $\frac{1}{2}$ Alen høie over Roden, og omtrent 2 a 3 Alen i Omkreds. Videre i Nord forbi Agger og Lodborg Sognes Klitter, blev der samme Tid bortskaaaret adskillige Strækninger, paa nogle Steder 100 a 120 Alen i Bredden.

I Slutningen af Aaret 1816, har Havet indstaaet i Bakkerne paa adskillige Steder fra den sønderste Grændse af Agger Sogns Klitter og i Nord til Hantsholm eller Hansted Sogn i Hillerslef Herred, men især ved Klitmøller Bye bortskyllede Havet den Tid betydeligt, nemlig omtrent 60 a 70 Alen, hvorved det derværende Batterie blev ødelagt, og en-
deel Pakhuse og Kornmagaziner bortrevne. *)
Tovrigt er ved denne Indberetning bemærket, at om Havet vil vedblive at arbeide sig dy-

*) Efter de til Rentekammeret indkomne Beretninger har det samme fundet Sted i Begyndelsen af Aaret 1817.

bere ind ved Klitmøller, kan Byen haabe i Tiden at faae en Havn for dens Skibe.

I Justitsraad Thagaards District er og gjort et lidet Forsøg med den ved Consul de Conincks Bestræbelser mere end forhen bekjendt blevne Græsart: Krybhvene eller Fjoringræs (*agrostis stolonifera*, *) men Forsøget er endnu for nyt til, deraf at uddrage noget Resultat. Smidlertid forekommer det mig at være indlysende, naar denne Græsart villigen vil groe i Sandflugten, — hvilket formenes vil være Tilfældet, især paa lave Steder og som Forsøgene nærmere vil vise, — at den i flere Henseender maa være meget fordeelagtig.

Den vil formeentlig forarsage, at Overfladen snarere bedækkes med en Grønsskorpe, end ellers vil skee, naar de med Klittetag eller Ma-

*) Statensraad Viborg har, i sin af det Kongelige danske Videnskabs Selskab i Aaret 1787 bionde Priisfriist, under Titel af botanisk Bestemmelse af de i den danske Lov omtalte Sandverter, samt Efterretning om Sandflugtens Dampning, anpriset ommeldte Græsart til Sandflugtens Dampning. Denne Priisaafhandling er særskilt trykt i Aaret 1795.

rehalin beplantede Sandflugts - Strækninger overlades til Naturen selv, thi vel fortrænger det naturlige Græs, som sparsomt fremkommer i Klitterne, Marchalmen og Klittetaget, men dette skeer som bekjendt meget langsomt. Denne Græsart giver desuden fortrinlig godt Høe, og vilde med Hensyn dertil være meget fordeelagtig for Beboerne i Sandflugts Egnene.

Den hele Indretning i Justitsraad Thagaards District viser iøvrigt, hvad Klogskab og Orden, foreenet med Iver for den gode Sag, formaae at udrette.

Erfaring og Opmærksomhed have lært ham nøie at kjende, hvormeget Arbeide af ethvert Slags en Person daglig kan udføre. Derefter beregnes Arbeidet forud til For- og Efteraars Plantningen paa de til Dæmpning bestemte Strækninger, og udføres under hans Bestyrelse med en saadan Orden, at den eene Arbeider ligesom rækker den anden Haanden, saa det Hele, som en Maskine, enten maa gaae eller standse. Er det sidste Tilfældet, kan den indløbne Uorden derfor strax opdages og rettes. Han har derved bundet saavel Grund-

eiernes som Arbeidernes Tillid, da de deels finde, at Tiden ikke spildes eller hengaaer unyttig, og deels efter fuldendt Dags Arbeide, see store Strækninger beplantede ved deres Hænders Gjerninger. Men det er ikke paa Marken eller i Klitterne allene, at Orden og Virksomhed finde Sted i hans District, hans aarlige Indberetninger, Regnskaber, Journaler og øvrige Documenter vise ligeledes Orden, Bestemthed og Tydelighed.

Ligesom dette ikke kunde undgaae Rentekammerets Opmærksomhed, saaledes har det og ved Skrivelse til Justitsraad Thagaard af 31 Julii 1802 tilkjendegivet ham dets særdeles Tilfredshed med de af ham føiede Foranstaltninger til Sandflugtens Dæmpning i hans District, og flere Gange har han erholdt det Gratiale, som Rentekammeret er bemyn- diget til at tilstaae de Sandflugts-Commis- sairer, som udmærke sig ved Flid og Bestræbelser for Sandflugtens Dæmpning.

Den samme Orden i Henseende til Regnskabs-Væsenet med videre, som Justitsraad Thagaard har indført i sit District, er nu

og, i Følge Rentekammerets Foranstaltning, indført i alle de øvrige Sandflugts-Districter.

Det er ligeledes anseet gavnligt, at en Mand under Justitsraad Thagaards Veiledning, blev underrettet om alt, hvad der angaaer Sandflugtens hensigtsmæssige Dæmpning, og tillige kunde gaae ham til Haande med Skovs Opelsning paa Sandflugts-Strækningerne i hans District paa passende Steder, hvormed nu og allerede er begyndt, deels ved Udsaaening af passende Træsarter, og deels ved Udplantning af passende Træsarter, *) og Hans Majestæt har, efter Rentekammerets allerunderdanigste Forestilling desangaaende, allernaadigst ansat en forstkyndig Mand i hans District i forommeldte Viemed.

Ligesom der i Thisted Amt i den senere Tid er begyndt med at indtage til Agerbrug nogle af de forhen sandfugne Strækninger, saaledes har Cancellieraad og Sandflugts-Com-

*) Over 8000 Stkr. unge Trær af Gran, Birk, Bæveresp, canadisk Poppel og Ron ere allerede udplante paa en Sandflugts-Strækning i hans District, og flere ville i dette Efteraar blive plantede.

misfær Lund i sin Ansættelses Tid indtaget til Dyrkning et Stykke af Sandflugts-Strækninger ved Skagen, omtrent 16 à 20 Tønder Land geometrisk Maal, og et andet Stykke til en Hauge. Efter hans Indberetning til Rentekammeret for den sidste halve Deel af Aaret 1815, var førstommeldte Sandflugts-Strækning forvandlet til Korn- og Klover-Land, som efter Indberetningen rigeligen belønner ham for hans Flid; og i Henseende til Have-Anlæg, have andre af Skagens Indvaanere fulgt hans Exempel, hvilket man tør haabe, at endnu flere ville følge.

I de tre sidste Aar har han ligeledes anstillet Forsøg med Træplantning ved Skagen. Flere tusinde Stykker Træplanter af forskjelligt Slags, nemlig: Eyr, Gran, Elle, Røn, Birk og canadisk Poppel, som han har erholdt tilsendt fra de Kongelige Plantager her i Sjælland, har han der udplantet, og efter hans til Rentekammeret indkomne Indberetning, saavel som efter en privat Efterretning, jeg har havt fra ham om denne Sag, er der Haab om, at Forsøgene ville lykkes.

Ved Sandflugts-Væsenets Bestyrelse af denne virksomme Mand, er der saaledes Udsigter til, at flere af Skagens forhen ved Sandflugt ødelagte Eiendomme, igjen ville blive forvandlede til frugtbart Algerland, og at det, for Træer aldeles nøgne Sted, Skagen, kan erholde om ikke stor Skov, saa dog nyttige og skyggefulde Bunde.

Sandflugts-Commissair Martens i Randers Amt, har i flere Aar beskæftiget sig med Forsøg af Skoves Opelskning, i Gærdeleshed af Naaletræer, paa nogle af de derværende Sandflugts-Strækninger. I Aaret 1811 har jeg paa en Reise, som jeg foretog i hans og flere Sandflugts-Commissairs Districter, seet nogle af disse Anlæg, som siden ere fortsatte og udvidede.

Det behagelige Syn af et ikke lidet Antal unge og i god Grøde værende Træer, paa forhen øde Strækninger, som tilforn neppe frembøde et magert Græs-Straae, kunne naturligviis ikke andet end opvække Ønsket om, at flere lignende Forsøg maatte gjøres i andre Districter, hvilket nu og er seet.

De til Rentekammeret indkomne Indberetninger om Forsøgene med Skovs Opelstning paa Sandflugts-Strækningerne i Randers Amt, ere meget tilfredsstillende. Ved Udgangen af Aaret 1814 var der ialt beplantet med Naaletræer, og besaaet med Frøe af samme Træsorter, 92 Tønder Land Sandflugt, og deraf paa eet Sted omtrent 60 Tønder Land. Forsøgene ere siden fortsatte og udvidede.

I Brads Herred i Ringkjøbing Amt er forhen af Herredsfoged Møller, som daværende Sandflugts-Commisfair, anstillet nogle Forsøg med Skovs Opelstning af Birketræer, hvilke Forsøg lykkedes meget vel; men Plantningerne vare ikke sluttede, og især af den Aarsag ophørte Fortsættelsen af Forsøgene der.

Sandflugts-Commisfair Sørensen i Aarhuus Amt har ligeledes i de sidste Aar gjort nogle smaa Forsøg med Skovs Opelstning af Birketræer paa Sandflugten i sit District.

Rentekammeret har og ladet anstille Forsøg med Skovs Opelstning paa nogle, Hans Majestæt tilhørende, Sandflugts-Strækninger

i Sylland. Af disse har jeg blot seet Plantagen paa Sandflugten i Randbøl Heede i Veile Amt. Forsøgene ere anstillede med Naaletræer, og da jeg i Aaret 1811 saae denne Sandflugts-Strækning, stode Træerne der i god Grøde, og endeel havde den Tid allerede opnaaet flere Alens Høide.

At Skovs Opelskning paa Sandflugts-Strækninger altsaa er muelig, sees af ommeldte i de senere Aar paa forskjellige Steder i Sylland anstillede Forsøg. Det samme bekræftes endmere ved de for flere Aar siden anstillede Forsøg paa nogle Sandflugts-Strækninger i Sjælland, hvorom siden skal handles mere.

Naar da nu tillige tages i Betragtning, at Forordningen af 19de September 1792 §. 29, opmuntre til Skovs Opelskning paa de dæmpede Sandflugts-Strækninger, kunde man maafee letteligen falde paa at spørge om Aarsagen, hvorfor denne Sag saalidet er fremsthyndet i Sylland. Dette Spørgsmaal, troer jeg, besvarer sig selv, naar betænkes de mange Vanskeligheder, man i Begyndelsen havde at

bestride i Henseende til selve Dæmpningen af Syllands vidtløftige Sandflugts-Strækninger, og de Fordomme som forhen fandt Sted mod Mueligheden af at dæmpe Sandflugten der, i Særdeleshed paa visse Steder.

Paa en Tid da disse Besværligheder vare ligesaa vanskelige at overvinde, som Fordommene vare almindelige, vilde det sikkerligen, — skjønt Historien noksom viser, at der forhen paa mange Steder, hvor der nu er Sandflugt, har været Skov,*) — ikkun have medført liden

*) De Biskaar som de første Bønsmand af Vestervig Kloster i Thisted Amt indgik, vare iblandt andet: ei at forhugge Skovene.

I Slutningen af Kong Frederik den Andens Forlæningsbrev, dateret Odense den 15de Februar 1559, til Knud Gyldenstjerne paa Drum Slot og Vestervig Kloster, findes følgende Ord:

"Sammeledis skal handt frede Jagthenn, oc
 "alldielis Ingtheett jeige eller jeige lade, fiu-
 "de eller fiinde lade paa nogen thee Enemercke,
 "Schouffe oc Eyendome ther tiilligger, wdenn
 "alleniste paa thee Schouffe oc Eyendomme,
 "som handt mett Udelenn haffuer lodt oc Deell
 "oc er Udelens egitt Arffue Gods, oc skal
 "handt icke heller forhugge eller forhugge la-
 "de nogen thee Schouffe ther tiilligger tiill
 "Wpliggt y nogre Maade."

eller ingen Nytte, at opmuntre til Skovs Op-
 elssning paa disse Strækninger. Med en Sag
 forbunden med saamange Vanskeligheder —
 og tillige saa ukjendt som denne, bør man
 desuden og gaae vaersomt til Værks. At
 man stedse har havt dette for Dine, endog
 med selve Dæmpningen af Sandflugten, vise
 noksom de dertil søiede Foranstaltninger, især
 den Kongelige Resolution af 19de April 1779,
 som, skjøndt man nok sikkerligen forud havde be-
 regnet Følgerne, hvilke og ere umiskjendelige,
 dog befaler, at Foranstaltningerne efter Rescrip-
 tet af samme Datum blot skulle anstilles som
 Forsøg.

Dette Forlæningsbrev findes trykt i danske
 Magazin 6te Bind S. 319 og 320.

Uldre Afdomsbreve paa Jordegods i Hillers-
 lef Herred samme Amt nævne blandt andet

Skovsveen naar Olden er.

Herom, samt om Skove, som forhen have væ-
 ret paa andre Steder, hvor nu aldeles ingen Skov
 er, alt i Østved Amt, kan læses i Pontoppidans
 danske Atlas, fortsat af Hofmann, 5. B. 1 D.
 S. 406. 407. 471. 481. 492. 505. 507 og 522.

I de senere Tider er og fundet Træstammer
 og Træerødder under Sandflugter.

I Agger Sogn har dette for saa Nar siden
 været Tilfældet, hvilket forhen er berørt.

Sine Besværligheder ere nu overvundne, Sandflugten er sat Grændse, og Fordommene ere forsvundne. Nærværende Tidspunkt er derfor og med Rette anseet mere passende til det forønskede Hiemeds Opnaaelse end forhen.

Paa Rentekammerets allerunderdanigste Forestilling om denne Sag, har Hans Majestæt ved Resolution af 23 August 1815 allernaadigst tilladt: at de i Randers Amt anstillede Forsøg med Skovs Opelskning maae fortsættes, og at de maae udvides til de andre Sandflugts-Districter i Jylland, forsaavidt disse dertil maatte ansees beqvemme, samt at vedkommende Lodseiere, i de første 5 Aar, maa skjenkes fra de Kongelige Skove i Sjælland et forholdsmæssigt Partie Frøe af passende Træsorter til Udsaaening, hvor saadant findes passende, hvorhos tillige er befalet.

- 1) At vedkommende Sandflugts-Commissairer skulle gives Veiledning til Frøets Udsaaening med videre, og gives Haab om, at deres Bestræbelser for Skovs Opelskning paa Sandflugts-Strækningerne i

deres Districter især skulle komme i Betragtning ved Bevillingen af den Gratification, af indtil 100 Rbdlr. Sølv - Bærdie aarligen, som Rentekammeret, i Følge Kongelig Resolution af 15 Januar 1800, er bemyndiget til at tilstaae de Sandflugts-Commisfairs, som udmærke sig ved Flid og Bestræbelser.

2) At vedkommende Lodseiere igjennem Amtmændene skulle opmuntres til lignende Forsøg med Skovs Opelskning paa Sandflugts-Strækningerne, og at de tillige skulle gjøres opmærksomme paa, hvad der for denne Sag er udrettet paa andre Steder.

Den Bestemmelse, allerhöistbemeldte Kongelige Resolution tillige indeholder, i Henseende til at en forstkyndig Mand skulde ansættes i Justitsraad Thagaards District, for at underrettes om alt, hvad der angaaer Sandflugtens hensigtsmæssige Dæmpning, og tillige for at gaae ham til Haande med Skovs Opelskning paa Sandflugts-Strækningerne, er forhen berørt, saavel som og at en saadan forstkyndig Mand der allerede er ansat.

Ved Rentekammerets Circulaire = Skrivelse af 9de September 1815 er allerhøistbemeldte Kongelige Resolution communiceret vedkommende Amtmænd i Sylland til videre Bekjendtgjørelse saavel for Sandflugts = Commissairerne som for Lodseierne, hvorhos Amtmændene tillige blev tilstillet til Uddeling blandt Sandflugts = Commissairerne et fornødent Antal Exemplarer af de, af Holzførster Schæffer og Skovrider, nu Overførster, Wiinholdt forhen udgivne, Bøger om Skovs Opelsning paa Sandflugts = Strækninger og Heedejorder, ligesom og Amtmændene bleve tilskrevne om, at gjøre Vedkommende opmærksomme paa den heldige Fremgang, Skovs Opelsning har havt paa adskillige Sandflugts = Strækninger, saavel i Sjælland som i Randers Amt.

Hvad angaaer Opelsning af Skov paa Sandflugts = Strækningerne i Sjælland, da har Rentekammeret allerede i Aaret 1778 ladet sig denne Sag være meget magtpaaliggende; og i Aaret 1781, efterat daværende Chef for Rentekammeret, Hans høigrevelige Excellence Geheim = Statsminister Grev Joachim Godsche

Moltke, selv havde taget endeel af Sandflugts-Strækningerne i Diesyn, blev om denne Sag gjort allerunderdanigst Forestilling til Hans Majestæt, som derpaa, under 27de April samme Aar, blandt andet resolverede;

”At Overførsteren skulde drage al muelig

”Omsorg for at opelske Træer og Buske af

”de meest passende Arter paa Sandflugten,

”samt at Flyvesands-Inspecteuren og ved-

”kommende Sandfogder, som tillige Skov-

”fogder, heri med al Flid skulde være ham

”behjælpelige.”

Den Iver, Hans høigrevelige Excellence Geheime-Statsminister Grev Christian Reventlow, som Rentekammer-Præsident, i en Række af Aar viste for denne Sag, er noksom bekjendt. De begyndte Forsøg bleve heldigen fortsatte, og under 7de November 1792 har Hans Majestæt, paa Rentekammerets allerunderdanigste Forestilling om denne Sag, blandt andet befalet, at daværende Overførster Clausen og Forstinspecteur, nu Overførster Brüel, skulle sammentræde med de udnævnte Sandflugts-Commissairer i Kronborg Amt,

for med dem at overlægge, hvorledes de sandfugne Strækninger, forsaavidt de ere Hans Majestæt tilhørende, kunne besaaes eller beplantes med Træer og Buske af de meest passende Arter; hvorom de derefter skulle afgive deres Forslag til Overforstmeisteren, for med hans Betænkning at indsendes til Rentekammeret.

Efter det i Rentekammeret værende Kort over de Kongelige Skove i Sjælland, og den til dette Kort henhørende Beregning, er forhen af Disvilde Sandflugt, beliggende paa den nordvestlige Kant af Kronborg Amt, indtaget til Skovs Opælsning 2066 Tønder Land geometrisk Maal, og for faa Aar siden er endvidere sammesteds indtaget 600 Tønder Land, ialt 2666 Tønder Land; hvorved dog bemærkes, at skjøndt hele Strækningen er indhegnet, er den endnu ikke overalt besaaet eller beplantet med Skov.

Af Hornbeks Flyvesand, beliggende paa den nordlige Kant af bemeldte Amt, er ligeledes indtaget til Skovs Opælsning 445 Tønder Land geometrisk Maal; deraf er med Birk,

Fyr og Gran besaaet og beplantet 256 $\frac{1}{2}$ Tønde Land.

Paa en Reise, som jeg i Efteraaret 1814 foretog paa nogle af Sandflugts-Strækningerne i Sjælland, saa jeg disse med Skov, især bestaaende af Naaletræer, bevorede Sandflugts-Strækninger, hvilke nu, forsaavidt der findes Skov paa samme, ikke have andet Spor tilbage af Sandflugt, end nogle enkelte hist og her imellem Træerne staaende, men af disse fortrængte Mærehalms- og Klittetags-Straae, som tydeligen bære Vidne om, hvad disse Strækninger forhen have været.

Disse nyestskabte Skove, hvilke menneskelig Virksomhed ligesom har paatvunget Naturen, troer jeg med Føie kunne ansees som Følger af de i Aarene 1778 og 1781 begyndte, og siden fortsatte, Foranstaltninger.

Ligesom nu disse i frodig Væxt staaende Skove, i Særdeleshed den ved Hornbæk, *) ere tydelige Beviser paa, hvad Iver for en god Sag kan udrette, og hvorledes den raae Na-

*) I Aaret 1815 er allerede begyndt med et lidet Forsøg af Udhugning i Hornbæks Plantage.

tur maa vige for Culturen, saaledes forekommer det mig og, at intet skjønnere Hædersminde kunde være sat den Mand, som lagde Grundvolden til Bærket, end det han i Gjerningen har reist sig selv; thi Mindet, som hver Dag hæver sig høiere, er en sand Vin- ding for Staten. Det staaer nu til Skue for hver Mand.

Her er altsaa endnu eet talende Beviis for Mueligheden af Skovs Spelskning paa Sand- flugts-Strækningerne.

Regjeringen opmuntrer nu ei allene til dette nyttige Foretagende i Sylland, men ræk- ker tillige hjælpsom Haanden dertil, ved i de første Aar at skjenke Frøe af passende Træ- forter til Udsaaening.

Man har saaledes Haab om, at Forsøg paa flere forskjellige Steder ville blive anstillede, ligesom det ei heller kan paatvivles, at jo saa- vel Sandflugts-Commisfairerne, som vedkom- mende Grundeiere, til hvis Fordeel Foran- staltningen nærmest sigter, ville lade sig denne Sag være magtpaaliggende.

For Sandflugts-Commissairerne vil det sikkerligen være meget behageligt, at kunne være Middelet til saa nyttigt et Foretagende. Flere af Sandflugts-Commissairerne, nemlig Justitsraad Thagaard i Thisted Amt, Martens i Randers Amt, Petersen i Ringkjøbing Amt, og Steenstrup i Ribe Amt, have og forlangt og erholdt Frøe tilsendt, som er udsaaet.

For Grundeierne vil det ligeledes være behageligt, at see deres øde Ejendomme bevoxne med Skov. Erfaring har desuden allerede viist dem, hvor nødvendig Fredning er for Sandflugts-Strækningerne, naar disse skulle kunne dæmpes. Denne Fredning maa nødvendigens vedvare i flere Aar efter at Sandene ere beplantede, da Strækningerne ikke kunne udlægges dem til Brug og Afbenyttelse, før de fuldkommen ere sammengroede. Opløses nu til samme Tid, medens Fredningen varer, Skov paa deres Eiendomme, og dem altsaa i Tiden udlægges Skov i Stedet for en sammengroet Sandflugts-Strækning, maae dette naturligviis være en dobbelt Grund for

dem til at attraaе det der ønskes, samt at paa-
fee og holde over Fredningen.

Vel indseer jeg tilfulde, at paa Vest-
kysten af Sylland gives en haard Fiende at
kiempe imod, nemlig de der herskende stræn-
ge Vest- og Nordvest- Vinde; men paa flere
Steder der, har jo, som forhen er godtgjort,
tilforn været Skov. Skulde det da ikke være
mueligt, igjen at opelske Skov der. Aarsagen
til Skovenes Udelæggelse paa denne Deel af
Landet vides vel ikke med Visshed; men et
ublidere eller haardere Klima, end forhen, kan
neppe have været Aarsagen. Eiheller synes
Sandflugt at have været det, som har ødelagt
Skovene, da der i Moser og Kjær, hvortil
Sandflugten ikke er kommen, er fundet Træe-
stammer, som maae antages at have groet
paa disse Steder. De Træestubbe paa Ro-
den, som nu og da findes under Sandflugten,
synes derimod snarere at vise, at en alt for
stor Udhugning af Skovene har fundet Sted,
hvorved Vest- og Nordvest-Vindene have faaet
Magt over Skovene, og tilsidst aldeles øde-
lagt dem.

Skal Forsøgene ved Skovs Spelskning lykkes paa Vestkysten af Sjælland, indsees det letteligen, at der maa søges Læe for de unge Planter. Under de høie Sandbjerge paa mange Steder langs Vesterhavet, gives endeel flade Strækninger, som have nogen Læe formedelst disse Klitbjerge; der vil sikkerligen den kyn- dige Mand først begynde sine Forsøg, og til- lige vælge til Udsaaening eller Udplantning mod Vest og Nordvest, Frøe og Planter af saa- danne Træsorter, som bedst modstaae Windene. Er der først ved nogle Forsøg tilveiebragt Læe, vil upaatvivlelig Sagen faae Fremgang.

Balget af Stedet og Træsorterne, samt at der bruges sundt og godt Frøe, er derfor af yderste Bigtighed især for de første Forsøg, da man ellers let kunde lade sig afkrække, hvil- ket dog ikke bør være Tilfældet, om endog et eller andet Forsøg skulde mislykkes. Ikke enhver Udsaaening eller Plantning paa de Sandflugts-Strækninger i Sjælland og Syl- land, hvor der nu findes Skov, har villet lyk- kes, men derfor har man ikke ladet sig af- krække. For nogle og tredive Aar tilbage i

Liden, har man endnu nogen Tvivl om Mueligheden af Skovs Opelskning paa de Sandflugts-Strækninger i Sjælland, hvor der nu findes Skov i frodig Vert, og for saa Nar siden kjendte man ikke til Skovs Opelskning paa Sandflugts-Strækningerne i Randers Amt.

Det er at haabe, at den Tid snart vil komme, at det ikke vil være fremmed, at see Skov paa Sandflugterne i flere Egne af Sjælland. Denne Sag har og en anden vigtig Følge, foruden den, at Skovene kunne yde Brændsel og Gavntræe, nemlig at Klimatet formildes, hvorved Vegetationen naturligviis befordres. Men skulde Danmark endog ikke være saa heldigt, i Fremtiden at kunne tage hos sig selv den Træelast af Fyrretræe, som det nu med stor Bekostning maa hente fra Udlandet, er det dog at haabe, at de Forsøg, som allerede ere og nu ville vorde anstillede, i det mindste medføre den Nytte, at Bedkommende kunne have det fornødne Lømmer til Bønder-Bygninger, samt Brænde og Træe til een og anden nyttig og uundværlig Ting. Om dette endog er den

eneste Fordeel, som høstes, er dog derved særdeles meget vundet, især naar betænkes, at i de fleste Sandflugts-Egne i Sylland neppe findes et Træe tjenligt til noget, end ikke til det mindste Huusgeraad.

Endskjøndt Skovs Opælsning paa Syllands vidtløftige Heede-Strækninger, og disses Anvendelse til andet Brug paa adskillige Steder, ikke henhører til den her omhandlede Gjenstand, kan jeg dog ikke undlade at yttre det Ønske, at vedkommende Grundeiere ville gjøre følgende simple Beregning og Sammenligning, nemlig: hvor stort et Areal af deres Heedegrund, de aarlig behøve, for at vorde forsynede med Lyng og Lyngtørv til deres Tilbebrændsel; hvormange Aar der forløbe inden de igjen paa samme Sted kunne erholde de fornødne Læs Lyng og Lyngtørv; hvormange Aar der vil medgaae, inden de, naar de anvende et vist Areal af deres Heedegrund til Skovs Opælsning af letvorenne Træer, ville være i Stand til, derfra at have ei allene det fornødne Brændsel af Træe, der stedse er bedre end Lyng og Lyngtørv, men og noget

Gavntæe; og endelig gjøre en Sammenlig-
 ning imellem Størrelsen af disse tvende Jord-
 Strækninger anvendte paa anførte Maade.
 Udfaldet vil sikkerligen vise dem, at egen For-
 deel byder dem, strax at anvende et saadant
 Stykke af deres Heede til Skov. Dog maa
 jeg herved endnu bemærke, at ogsaa med Hen-
 syn til Heederne var det at ønske, at samme
 bedre vare udskiftede end paa nogle Steder er
 Tilfældet. Hvor Heederne saaledes ere udskif-
 tede, — hvorpaa kunde anføres Exempel, — at
 Lodderne ere udlagte i en Længde af 2 à 3000
 Alen og derover, men ikkun 16 à 20 Alen i
 Bredden, vil det være ligesaa unyttigt, der at
 tænke paa Skovs Opplantning, som paa Opdyr-
 ning af Heederne, naar de dertil ere tjenlige,
 eller paa nogen anden sliig Forbedring.

No. I.

Hans Kongelige Majestæt haver under 19 April 1779, paa Rentekammerets allerunderdanigste Forestilling af 20 Martii næstforhen, angaaende visse til at befordre Sandklitternes Deling, Fredning og Besaaening i Dueholm, Drum og Bestervig Amter hensigtende Foranstaltninger, allernaadigst behaget at resolve saaledes:

”Dette Forslag bifalbes allernaadigst, og
 ”ville Vi saaledes, at Bores Amtmand over
 ”Dueholm, Drum og Bestervig Amter,
 ”Conferentsraad Hauch, for det første paa
 ”bedste og omhyggeligeste Maade skal gjøre
 ”Forsøg med de udi det herom udfærdigede
 ”og af Os underskrevne Rescript anordnede
 ”Reglers og Foranstaltningers Iværksæt-
 ”telse til Sandklitternes Deling, Fredning
 ”og Besaaening udi bemeldte Ham anbe-
 ”troede Amter. Og ligesom Vi ikke paa-
 ”tvivle, at benævnte Amtmand jo med til-

"børlig Flid og Nidkjærlighed lader sig denne
 "vigtige Sags Udførelse være angelegen,
 "saa ville Vi og, at efter et Aars Forløb
 "af Ham skal indgives en udførlig Beret-
 "ning om disse Foranstaltningers Fremgang
 "og Virkninger, hvilket ligeledes ved hvert
 "paafølgende Aars Udgang bør skee, indtil
 "Klitternes Deling, Fredning og Besaae-
 "ning i eet eller flere Districter af forbe-
 "meldte Amter fuldkommen er bragt i Stand,
 "paa det Bort Rentekammer efter saadan
 "Erfaring i sin Tid kan være betænkt paa, at
 "bringe Os allerunderdanigst udi Forslag en
 "almindelig Anordning, til Bestemmelse af
 "den sikkerste og tjenligste Fremgangsmaa-
 "de ved de øvrige Sandklitter udi Vor Pro-
 "vinds Sylland, Staten saavel som disse
 "Districters Beboere til Nytte og Fordeel."

No. 2.

Christian den Syvende
af Guds Naade Konge til Danmark
og Norge, de Benders og Gothers,
Hertug til Slesvig, Holsteen, Stor-
marn, Ditmarsken og Oldenborg.

Vor synderlig Bevaagenhed tilforn! Vi give
Dig hermed allernaadigst tilkjende, hvorledes
Vi have taget udi alvorlig Overveielse den be-
tydelige Skade og Udelæggelse, hvilken Sand-
flugten paa adskillige Steder udi Vort Land
Jylland, saavel i de fremfarne som senere
Aaringer, fra Tid til anden haver anrettet, og
den flette Tilstand, udi hvilken Sandflitterne
paa mange Steder for nærværende Tid skal
befindes, og som Vi derefter allernaadigst have
været betænkt paa tjenlige Midler til, denne
Udelæggelses videre Fremgang at forekomme,
og de sandfugne Landstrækninger, saavidt mue-
ligt, igjen at forbedre, og til Brug og Nytte

for Beboerne med Liden at beqvemgjøre, i hvilken Henseende Vi igjennem Vort Rentekammer have ladet Os Dit, saavelsom adffillige Kyndige Forbegods Eieres udi de Dig anbetroede Amter, til bemeldte Vort Rentekammer i dette vigtige Viemærke indkomne Forslage, foredrage; saa er nu hermed til Dig Bores allernaadigste Billie og Befaling: at Du til Befordring af Sandklitternes Deeling, Fredning og Besaaening udi de Dig anbetroede Dueholm, Drum og Bestervig Amter, paa bedste og omhyggeligste Maade, samt med den Iver og Driftighed, som en for Landet saa magtpaaliggende Sags Udførelse kræver, haver at iværksætte og nøie lade iagttage efterfølgende Foranstaltninger og tjenlig eragtede Forholdsregler:

1.

Sandklitten bør, saasnart mueligt, deles for det første fogneviis. Til den Ende haver Du strax at tilsammenkalde Lodseierne i Klitten, for om mueligt imellem dem at træffe en mindelig Forening om dens Deeling. Skulde saadan Forening ikke kunne

opnaaes, bør Deelingen ssee, enten efter Beile-
 ledning af Landmaalings-Forretningen, hvor-
 af i saa Fald efter Din Requisition en Udskrift,
 uden Betaling, bliver at meddele, eller hvor
 Landmaalingen, formedelst Forandring ved
 siden sseet Sandslugt, ikke kan give Oplys-
 ning nok, da efter 8 af Retten udmeldte Mænds
 Udviisning, i vedkommende Lodseieres Over-
 værelse efter deres nøieste Skjønsmhed og Er-
 faring om ethvert Steds Bessaffenhed og Sog-
 nenes Størrelse, hvilken Udviisning de siden
 inden Tinge edeligen skulle bekræfte. Behø-
 ves ved denne Udviisning nogen Hjelp af Stif-
 tets Landinspecteur, da bør han, hvis Lods-
 eierne det begjære, derved uvægerligen gaae
 til Haande, saafremt da Lodseierne med be-
 meldte 8 Mænds edelige Udviisning og Affigt
 ikke skulde finde sig tilfreds, hvorom de inden
 4 Ugers Forløb, efterat være derom af Dig un-
 derrettede, have at give deres Erklæring, da
 ville Vi, at Du tilligemed Amtets Landvæ-
 sens-Commisfairs skal indfinde Dig ved Klit-
 ten, for efter Billighed og bedste Skjønsm-
 hed ved fælleds Eragtning at fastsætte Skjellet

imellem ethvert Sogns Part. Skulde af de nærværende Landvæsens-Commissairer een eller anden være i Klitten lodtagen, og desaaarsag ikke kunne betjene denne Forretning, som deres egen Eiendom vedkommende, da haver Du i hans Sted at tage til Dig, og til denne Forretning authorisere en anden god og upartist Mand i Amtet.

Bed formeldte Eders Eragtning, og hvad saaledes i Henseende til Skjæl imellem Sognene vorder fastsat, bør det da have sit Forblivende, med mindre nogen af de Paagjeldende samme maatte paaanke, i hvilket Tilfælde det i Sagen passerende bliver at indsende til Bort Rentekammer, for der at afgjøres paa samme Maade, som andre Fælledsskabs-Sager, i Følge Bores Forordning af 13de Mai 1776. Bed Deelingen bør iagttages, at de Sogne, som findes at have matriculerede Enge i andre Sogners Klit, ligeledes vorder tildeelt et forholdsmæssigt Stykke af Klitten om mueligt særskilt.

Saa bør og de, der hidtil have havt Græsning i Klitten, omendskjönt de ingen Deel

have i Grunden, men boe og have deres Eiendoms længere inde i Landet, ved foranførte Samling til en mindelig Forening om Klittens Deeling lovliggen indkaldes, for at angive deres fornævnte Ret til Græsningen, og det Fornødne om samme for Fremtiden med Løds-eierne at afgjøre. Kan herom ingen Forening træffes, da haver Du, førend med Deelingen videre fortsfares, saadant til Bort Renteskammer at indberette, paa det igjennem vedkommende Departement kan worde udfærdiget et specielt allernaadigst Commissorium til Dig og tiltagne Landvæsens-Commissairer, som befalede Commissairer ved lovlig Dmgang at paaafjende, om og hvorvidt disse, som hidtil alene have havt Græsning, fremdeles kunne dertil ansees berettigede, og derfor tilkomme Anpart i Klitten eller ikke. I første Tilfælde, nemlig naar dem udi Klitten tilkjendes nogen Anpart, bør denne tildeles dem under det dem nærmest liggende Sogns Part i Klitten, og skulle de da være pligtige, aarlig efter Tilsigelse at komme til Hjælp med Besaaening og

andet Arbejde til Klittens Forbedring og Conservation, i Forhold med den dem udlagte Part af samme. Indtræffer det, at nogle Sogne, Byer eller Steder bekomme i deres Lod en saadan Part af Klitten, hvor Grunden er slettest, og hvor i Begyndelsen ikke kan høstes saameget Klitfrøe, som til Besaaening udcræves, da skal ved Deelingen fastsættes, at det ene Sogn bliver det andet behjælpeligt med Frøe, saaledes at det Sogn, som samme behøver, selv affjærer og indsamler Frøe-Bipperne paa den Tid og de Steder, som dem af vedkommende Opsynsmænd med Dit Forevi-dende bliver tilsagt og anvist. Betalingen til de Mænd, som i foransorte Tilfælde af Retten maatte vorde udmeldte til at foretage Deelingen, ville Vi allernaadigst have fastsat til 2 Mk. daglig for enhver; og hvis Land-Inspecteuren ved saadan Forretning bruges, da nyder han, foruden frie Befordring, udi Diætpenge daglig 2 Rdlr.; hvilke Bekostninger Lodseierne, efter en af Dig derover forfattende Ligning, have at udrede.

2.

Naar Deelingen saaledes er fuldført sogneviis, bør derefter af ethvert Sogns Part uden Ophold udvises den Eiendom, som en eller anden Bye, et enkelt Sted eller en Hovedgaard maatte have i Sandklitten og endnu svare Skatter af eller findes matriculeret for, hvilken særskilte Deel bør være samme Bye eller Sted fremdeles forbeholden til Indhegning og Besaaening, ligesom i Almindelighed for de øvrige herefter nærmere meldes. Hvad derefter af Sognets Part bliver tilovers, det bør deles byeviis imellem de øvrige Byer i Sognet, saa og til de i samme Sogn værende enkelte Steder, som ei have nogen separat Lod, hvorefter Skjæl og Mærker med Pæle bør sættes for enhver Deel til Efterretning for Fremtiden. Til denne Deelings Fuldbyrkelse, der, saasnart den er færdig, bør indberettes til Bort Rentekammer, blive ellers at anvende de samme Midler, som under foregaaende 1ste Post ere anordnede, isald Lodseierne sig ei derom indbyrdes kunne selv mindelig forene.

Efterat enhver Bye og særffilt Sted saaledes haver faaet sin Part udviist, bør deraf aarlig anvises Beboerne et Stykke, hvorudi de om Efteraaret paa en beqvem Tid have at nedlægge hele Bipper af Klitfrøe i Sanden, et Qvarteer dybt, og een Alen i Qvadrat fra hinanden. Og ligesom Frøet saaledes ei forud bør aftærffes, saa bliver og at iagttage: at Besaaeningen skeer fra Klittens vestlige Side mod Østen, paa det, om noget ved stærke Storm-Vinde skulde løsnes, det da kunde rodfæste sig længere ind mod Landet. Skulde ellers Rodseierne siden forlange Klittens Deeling imellem Mand og Mand i Byen, da bør saadant ikke være Dem formeent, naar Beboernes Gavn derved kan fremmes. Men indtræffe Hindringer, som maatte opholde foranførte Byernes forderlige Udskiftning fra hinanden og Udviisningen af enhver Part, da bør Besaaeningen dog ei derefter udsættes, men enhver Bye anvises aarlig, indtil Udskiftningen er skeet, et Stykke af Sognets Part, som de paa ovenansførte Maade have at besaae.

4.

Disse saaledes Aar efter Aar udviste og besaaede Stykker bør siden, hvor det kan være til nogen Nytte, med Grøfter indhegnes; og maae i de 3 første Aar, efterat de ere besaaede, ikke paa dem indsaettes noget Kreatur til Græsning, paa det Klittetagets unge Rødder, som ei nok have fæstet sig, ikke skulle oprykkes. Kan Indgrøftningen paa et eller andet Sted ikke skee til Bestandighed og de besaaede Stykker saaledes fredes, da bør enhver Bye og Sted lade samme paa bedste Maade i forbemeldte 3 Aar bevogte. Men naar nyss-anførte 3 Aar efter Besaaeningen ere forløbne, kan saadant Stykke af Klitten, naar de herefter ommeldte Dyphnismænd finde det tilstrækkeligen tilgroet, igjen med Dit Forevibende til almindelig Græsgang udlægges. Findes derimod førend disse 3 Aars Forløb noget Kreatur i det besaaede Stykke, da bør Hyrden for hvert Stykke bøde 4 Skilling, som Grundeieren haver at betale paa hans Begne, og siden kan afforte i Hyrdens Løn; og skal denne Mulet tilfalde Klitfogden eller Angiveren.

Da Klittens Forbedring og Conservation, udenfor ommeldte aarlige Besaaening, ankommer meget paa dens Behandlingsmaade, saaligesom enhver til denne Tid til Grund i Klitten berettiget Beboer bør have Tilladelse til, aarlig at flaae de behøvende Klittag, saa maa dog saadant for Ordens Skyld ikke skee uden foregaaende Udviisning, hvilken, saalænge Klitten ei er udviist og deelt byeviis, aarlig skal besørges af 2 Lodseiere i ethvert Sogn, som Du til Opsynsmænd over samme Sogns Part haver at udnævne. Men naar Byerne først have erholdt hver sin Deel for sig selv, da bør slig Udviisning siden skee af Lodseierne omgangsviis og med Dit Forevidende. Fornævnte Opsynsmænd bliver det derhos tilladt at antage med Din Approbation 2 eller 3 af Sognets bedste Beboere til Klitfogder, der i alle Tilfælde skulle staae under Opsynsmændene, og være dem behjælpelige i at besørge efterkommede og fuldbyrdede de Anstalter, som de finde fornødent at sœie. Iøvrigt bør foranførte Udviisning foretages hvert Aar saa

betids, at Høstningen kan stee til den Tid af Aaret, naar Klitfroet er modent, førend hvilken Tid aldeles intet deraf maae høstes; ligesom Klittaget ei heller maae afhugges, førend det haver naaet den Bert, at det bærer Frøe.

6.

Da de saakaldede Lying-Leer til Klittagets Omhugning findes at være særdeles skadelige, saa ville Vi hermed have saadan sammes Brug i Klitten aldeles forbuden under Straf af 2 Rdlr. for hver Gang, nogen dermed betrædes; hvilken Mulct, efter Opsynsmændenes Eragting og Din paafølgende Approbation, ved Udpantning strax bliver at inddrive. Derimod skulle alene Høe-Leer til Klittagets Afhugning overalt i Klitten bruges, og haver enhver Lodseier at paasee, at Beboerne anskaffe sig og holde samme vedlige.

7.

Understaaer nogen sig at afhugge mere Klittag, end til ham er udviist, eller og paa andet Sted og til anden Tid, end ham tilsagt og anvist er, at foretage nogen Omhugning, eller at oprykke Klittag med Rødder,

da bør han istæden for den i Danſke Lov 6 Bøg 17 Cap. 29 Art. fastsatte Straf, som Vi hermed allernaadigst ville i dette Tilfælde have forandret, bøde Een til Ti Rigsdaler efter Forseelsens Beskaffenhed, som Opsynsmændene have at undersøge og til Dig indberrette, hvorefter Du haver at fastsætte Mulcten og samme ved Bores Amtsforvalter at foranstalte indreven hos den Skyldige, som i Mangel af Betaling bør astjene samme med Kroppen efter Forordningen af 6 December 1743.

8.

Sognenes Beboere skulle være pligtige og tilholdne, saa ofte Opsynsmændene lade dem ved Klitfogderne tilſige, at møde i Klitten, for at forrette det Arbeide, som maatte behøves til Klittens Conservation og Forbedring, saasom til at opkaſte Grøfter og Indhegninger omkring de beſaaede Steder, hvor ſaadant findes mueligt og nyttigt med videre; dog bør ſaadant ſkee paa en beqvem Tid, naar Bonderne ikke derved forſømme andet deres Mark- Arbeide. Udebliver nogen efter ſaadan Sammenkaldelse, bør Arbeidet ſkee paa hans Be-

Kostning ved dertil leiede Folk, og bør den Udeblivende desuden for hver Dag betale udi Mulct 16 Sk., som tilligemed den for Arbejdet betalte Leie ved Udpantning inddrives. Ligesaa bør og den, som udebliver, naar Frøets Nedlægning i de aarlige udviste Stykker skal skee, og han derom af Klitsfogden er bleven tilfagt, bøde for hver Dag Een Rigsbaler, hvorom Dpshynsmændene til Dig skulle gjøre Anmeldelse, paa det Du ligesom i foregaaende 7de Post er meldet, derefter kan foranstalte hos den Skyldige inddreven saavel Mulcten som og Betalingen af hvad den Udeblevnes Andeel i Stykket efter Dpshynsmændenes Foranstaltning haver kostet at besaae. Dpshynsmændene have i øvrigt, som forommeldt, at bestemme de Dage, naar Udsæden bør skee, ved hvilken de skulle være overværende, lade sig forsvise Klitsfrøet og vaage over, at det forsvarligen og paa foransførte Maade vorder nedlagt, hvortil dem bør gives al behøvende Hjælp af samtlige Sognets øvrige Lodseiere, der til den Ende tillige bør møde i Klitten.

9.

Lodseierne i ethvert Sogn skulle drage Omsorg for, at alt det Klitfrøe, som af Beboerne indhøstes, omhyggeligen bliver affskaret og bevaret til Udsæd; og hvor det indtræffer, at et Sogn deraf ikke selv haver det Fornødne, bære de Omsorg for, at samme kan faaes fra andre Sogne, efter hvad derom udi foregaaende 1ste Post er meldet. Befindes herudi nogen Mangel, saa at det fornødne Klitfrøe ei haves til den Dag og Tid, hvilken Opsynsmændene bestemme til Udsæden, da bliver enhver Lodseier, som ei bedre haver vaaget for sit eget og hans Bønders Vel, derfor at ansee med Mulct fra 1 til 4 Rdlr. efter Mangelen's Beskaffenhed, som Opsynsmændene til Dig skulle indberette, paa det Du derefter kan bestemme Mulcten.

10.

Opsynsmændene, om hvis Nidkjerhed Vi forvente, at Du forud erhverver fornøden Kundskab, skulle i Henseende til alt det, som angaaer Klittens Forbedring i det hele Sogn, have fuldkommen Opsigt, ligesom de og, ef-

ter foregaaende Overlæg med Dig, have at foranstalte alt det, de eragte tjenligt til Klittens Conservation, og til al Worden og Beskaadigelse at afværge. Befindes nogen at være deres Anstalt overhørig, haver Du at besørge Forseelsen paa bedste Maade rettet efter Omstændighederne, og i al Fald at gjøre Forstilling derom til Vort Rentekammer til Sagens nærmere Afgjørelse. I øvrigt kunne oftnævnte Dpsynsmænd efter 3 Aars Forløb, saafremt de det forlange, entlediges fra deres Dpsyn med Klitten, og i deres Sted 2 andre af Dig udnævnes.

11.

Kliffogderne skulle have dagligt Dpsyn med Klitten, hvraaf enhver sit District bør anvises. Alle Mulcter, som falde efter deres Angivelser til Dpsynsmændene eller til Dig, skulle de nyde og beholde ubesklaarne for det første, og findes de aarvaagne og paapaselige, da haver Du nærmere at være betænkt paa, hvorledes dem med Tiden paa anden Maade kan være at tillægge nogen Forbedring. Findes de derimod forsømmelige, eller at see

igjennem Fingere med Forseelser imod foranførte og videre føiende Anstalter, da bør de med Mulet ansees lige med den Skyldige selv, saa og affættes, og andre i deres Sted antages. Saadan Klitfogderne paalagt Mulet bør derpaa leveres i Amtstuen, for at anvendes til Klittens Fornødenhed efter Din Foranstaltning. Og skulde ellers nogen Forseelse af andre, som ei selv vare Gjerningsmændene, blive angivet, da bør saadan Angiver nyde det halve af Mulcten, og den anden halve Deel leveres i Amtstuen til Brug til Klitten, som ovenanført.

12.

Skulde og Klitfogderne befinde noget utiladeligt udi Klitten at være foretaget, hvortil Gjerningsmanden ei var at opdage, da bør efter Dit og Opsynsmændenes Befindende og Liigning, alle Beboerne paa $\frac{1}{2}$ Miils Omkreds være forbundne at betale Mulcten, saafremt de ei opgive den rette Skyldige.

13.

Saa snart Klitten er deelt fogneviis, haver Herredsfogden med 2 Mænd at besigte sam-

me, og nøiagtig at beskrive dens Tilstand, samt deres Forretning derom at tilstille Dig. Det samme bør og fremdeles skee i hvert Aars Juli Maaned udi Opsynsmændenes Overværelse, og derved anføres, hvad Fremgang Besaaeningen og dens Væxt haver havt. Og haver Du bemeldte Forretninger til Bort Rentekammer, tilligemed Din udførlige Beretning om disse Foranstaltningers Fremgang, i ethvert Aar at indsende, paa der deraf kan erfares enhver Bedkommendes herudi visende Flid og Nidkjerhed, eller imod Formodning tage Forsømmelse, som Os nærmere allerunderdanigst skal foredrages. Til disse Forretninger nyder Herredsfogden i øvrigt frie Befordring, men ingen Betaling for Forretningen, efterdi samme alene bliver til Efterretning i Bort Rentekammer og ved den Os derfra allerunderdanigst gjørende Rapport.

14.

De Documenter, som til Sandflittens Deeling med hvad dertil henhører, maatte udstædes, tillade Vi allernaadigst at maae paa ustemplet Papiir udgives.

15.

Skulde ellers nogen af de, som i foranførte Forseelser befindes skyldige, ikke kunne udrede de Mulcter, som derfor ere bestemte, da bør den Skyldige være pligtig at afstjene samme enten med Arbeide hos sin Husbonde, imod saadan Afkortning for hver Dag, som Du i saa Fald haver at fastsætte, naar Husbonden derimod vil paatage sig at udlægge Bøderne, eller og hvis denne dermed ikke er tilfreds, da paa Kroppen efter Forordningen af 6 December 1743.

16.

Endelig ville Vi ved Bort Rentekammer lade føie den Anstalt, at hvad af foranførte Mulcter bliver at levere i Amtstuen, skal modtages af Amtsforvalteren efter den Ordre, som Du ham derom Tid efter anden meddeler, saa og at han ligeledes deraf udbetaler, hvad Du anviser til Udgift; dog haver Du ved den til Bort Rentekammer aarlig indsendende Forretning om Klittens Tilstand tillige at lade følge en Optegnelse over de saaledes indkomne og igjen udbetalte Mulcter.

Hvorefter Du Dig allerunderdanigst haver at rette, og denne Bores Befaling med yderste Flid, Omhu og Nidkjærhed at iværksætte og overholde; ligesom Vi og allernaadigst holde Os forvissede om, at enhver vedkommende Lodseier, udi de af den fordærvelige Sandflugt beskadigede Strækninger i de Dig anbetroede Amter, med den Iver og Redebonhed, som de skyldte deres eget og Landets Vel, saavel som Bores Tjeneste og Befalinger, ville lade sig denne vigtige Sags Fremgang være anlegen. Dermed skeer Vor Villie.

Befalende Dig Gud. Skrevet paa Vort Slot Christiansborg udi Bores Kongelige Residents-Stad Kjøbenhavn den 19 April 1779.

Under Bores Kongelige Haand og Segl.

Christian Rex.

J. G. Moltke. Berner. Erichsen.

Wormskiold.

Reskript til Herr Friderik Hauch,
Ridder, Conferentsraad og Amtmand over
Dueholm, Drum og Vestervig Amter.

Gæderne den 21. allersinderrigste den
 uet at tætte, og denne Brevs Beskrivelse med Brev-
 se Hils, Sammen og Skilsmisse at foretage og
 overholde; ligesom den og allersinderrigste Brev
 den forordende om, at enhver bestemmende
 Brev, der de af den forordende Brevsind
 bestemmende Brevsind i de 21. allersinderrigste
 Brev, med den 21. og Brevsind, som
 de Brevsind er og Brevsind, som
 som Brevsind Brevsind og Brevsind, alle Brevsind
 sig denne Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind

Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind

Christian Rex

I. G. Mølle. Brevsind Brevsind

Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind

Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind
 Brevsind Brevsind Brevsind Brevsind

44 178 30

178 - 8 -
179 - 8 -
180 - 8 -
181 - 8 -
182 - 8 -
183 - 8 -
184 - 8 -
185 - 8 -
186 - 8 -
187 - 8 -
188 - 8 -
189 - 8 -
190 - 8 -
191 - 8 -
192 - 8 -
193 - 8 -
194 - 8 -
195 - 8 -
196 - 8 -
197 - 8 -
198 - 8 -
199 - 8 -
200 - 8 -

178 - 8 -
179 - 8 -
180 - 8 -
181 - 8 -
182 - 8 -
183 - 8 -
184 - 8 -
185 - 8 -
186 - 8 -
187 - 8 -
188 - 8 -
189 - 8 -
190 - 8 -
191 - 8 -
192 - 8 -
193 - 8 -
194 - 8 -
195 - 8 -
196 - 8 -
197 - 8 -
198 - 8 -
199 - 8 -
200 - 8 -

191 - 3 -
192 - 12 -

191 - 3 -
192 - 12 -

193 - 2 -
194 - 2 -

193 - 2 -
194 - 2 -

195 - 2 -
196 - 2 -

195 - 2 -
196 - 2 -

197 - 2 -
198 - 2 -

197 - 2 -
198 - 2 -

199 - 33 -

199 - 33 -

200 - 3 -

200 - 3 -

201 - 3 -

201 - 3 -

202 - 14 -

202 - 14 -

A m t e t.	De Herreder, af hvilke Sandflugts-Districterne bestaae.	De nuværende Sandflugts-Commis-sairer, og hvad Tid de ere antagne.	Hvormange Tdr. Land à 14000 □ Allen Sandflugts-Strækningerne forhen have indeholdt.	Hvormange Tøn-der Land deraf ere dæmpede og beplantede.	Hvormange Tøn-der Land der ere tilbage udæm-pede.	Beløbet af Sandflugts-Omkøstningerne, siden Forord-ningen af 19de September 1792 udkom, til Ud-gangen af Aaret 1816.		Hvormange Tøn-der Land der i et-hvert District ere dæmpede og beplantede i Aaret 1816.
						§ Rdlr. dansk Courant.	§ Rbp. Rønne-Bærdie.	
Hjørring Amt.	Horns Herred, Skagens Kjøbstads- og Landsbye Sogns District.	Cancellieraad og Byefoged Lund, anta-get til Sandflugts-Commisfair 1806.	20772 Td. L.	9734½ Td. L.	4143½ Td. L.	2615 Rdl. 3 ¾ 11 β	6129 Rbd. = ¾ 7½ β	38 Td. Land
Ditto Amt.	Resten af Horns Herred.	Proprietair Ring, antaget 1809.			6894 —	4756 — 4 — 2 —	4110 — 3 — 4½ —	49½ —
Ditto Amt.	Borglum og Venneberg Herreder.	Proprietair Bruun, antaget 1811.	3885 —	2931¼ —	953¼ —	1624 — 2 — 2 —	2733 — 5 — 7½ —	35½ —
Ditto Amt.	Jerslev og Hvetboe Herreder.	Sandflugts-Commisfair Hasselbalck, antaget 1807.	6021 —	4020¼ —	2000¼ —	4715 — 3 — 4 —	2649 — — 2½ —	122½ —
Ditto Amt.	Osterhan Herred.	Justitsraad Thagaard, antaget 1813.	834 —	834 —		866 — 5 — 13 —	1404 — 2 — 3½ —	
Ditto Amt.	Den Læssøe.	For nærværende Tid er ingen Sand-flugts-Commisfair paa Læssøe.	3109 —	3109 —				
Nalborg Amt.	Kjær Herred.	Constitueret Sandflugts-Commisfair Rielsen, antaget 1811.	Arealet er ikke op-givet, men er ei hel-	givet, men er ei hel-	ler af nogen stor	745 — 2 — 6 —	304 — 1 — 4 —	Ikke opgivet.
Ditto Amt.	Slet Herred med flere Herreder sønden Liimfjorden.	Overkrigscommisfair Lassen, antaget 1805.	Arealet er ei heller	her opgivet.		900 — 3 — — —	1532 — — 12½ —	Ikke opgivet.
Thisted Amt.	Samtlige Sandflugts-Strækninger i Thisted Amt.	Bemeldte Justitsraad Thagaard, an-taget til Sandflugts-Commisfair i Slut-ningen af Aaret 1799, undtagen for-saavidt Besterhan Herred angaar, for hvilket Herred han blev antaget 1813.	30725 Td. L.	30351 Td. L.	374 —	17124 — — 2½ —	11789 — 1 — 12½ —	206 Td. Land
Ringkjøbing Amt.	Hammerum og Brabø Herreder.	Nu for Tiden er ingen Sandflugts-Com-misfair i disse Herreder, men Herreds-foged Møller har forhen været Sand-flugts-Commisfair.	5446 —	5446 —		965 — 3 — 14 —	14 — 2 — 4 —	
Ditto Amt.	Bandsulb med flere Herreder i Ringkjø-bing Amt.	Landvæsens-Commisfair Petersen, an-taget i Aaret 1795 for nogle Herreder, og for de øvrige i Aaret 1801.	15460 —	9682 —	5778 —	9204 — 4 — 3 —	4182 — 1 — 14½ —	83½ —
Ribe Amt.	Øster og Vester Herreder.	Bye- og Raadstuefriver Stenstrup, antaget 1811.	15196 —	2010 —	13186 —	4367 — 2 — 3½ —	1531 — 2 — 13 —	86 —
Ditto Amt.	Slagss Herred.	Skovrider Randrup, antaget 1816.	956 —	628¼ —	327¼ —	1282 — — 5 —	222 — 4 — 11½ —	4 —
Veile Amt.	Alle Sandflugts-Strækningerne i Veile Amt.	Ditto, og antaget til Sandflugts-Com-misfair samme Tid.	1537 —	1165¼ —	371¼ —	4737 — 2 — 5 —	1040 — 2 — 1½ —	11 —
Narhuns Amt.	Hids Herred.	Nu for Tiden er ingen Sandflugts-Com-misfair i Hids Herred.	102 —	102 —				
Ditto Amt.	Giern Herred.	Landinspecteur Sørensen, antaget 1806.	264½ —	101 —	163½ —	296 — — 15 —	401 — 1 — 8 —	11 —
Randers Amt.	Samtlige Sandflugts-Strækninger i Randers Amt, derunder indbefattet Den Anholt, som indeholder 2993 Tønder Land.	Sandflugts-Commisfair Martens, an-taget 1802.	4417 —	1192 —	3225 —	2693 — 1 — 3 —	1470 — 3 — 10 —	Paa Den Anholt 150 Td. Ld. og i det øvrige District 8 Td. Ld.
Viborg Amt.	Lysgaard Herred.	Ingen Sandflugts-Commisfair.	3350 —	3350 —				
Ditto Amt.	Harre Herred.	Sandflugts-Commisfair Broegaard, an-taget 1807.	85 —		85 —	168 — — 8 —	153 — 3 — 8 —	
			112159½ Td. L.	74658 Td. L.	37501½ Td. L.	57063 Rdl. 4 ¾ 1½ β	39669 Rbd. 1 ¾ 13½ β	

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten, of de
Dijckmeester

De Grooten

De Grooten, of de
Dijckmeester

